

Genç Nesilde Ötekileştirmenin Dijital Yüzü: Nezaket Dışı Siyasal Değer Yüklü Paylaşımlar ve Kutuplaşma

DOI: 10.26466/opus.430747

*

Serdar Ünal*

* 1Dr. Öğr. Üyesi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Aydın/Türkiye
E-Posta: serdarunal@adu.edu.tr ORCID: [0000-0003-2755-9456](https://orcid.org/0000-0003-2755-9456)

Öz

Günümüzde dijital sosyal paylaşım ortamlarının popüleritesindeki artışla birlikte, bireylerin sosyal ve siyasal konularda çevrimiçi tartışmalarda ya da paylaşımlarda bulunma potansiyeli de hızla artmıştır. Ancak, modern çevrimiçi bilgi ortamları siyasal değer yüklü gelişigüzel yapılan paylaşımlardan kaynaklanan anlaşmazlıklarla doludur. Bu süreçte karşımıza çıkan kışkırtıcı, saldırgan, ötekileştirici nezaket dışı siyasal değer yüklü paylaşımların yayılması meselesi ve bunun genç bireyler arasındaki çevrimiçi ve çevrimdışı ilişkilere yansımaları araştırmanın temel dinamiğini oluşturmaktadır. Nitekim, araştırmada yükseköğretim düzeyinde okuyan ağ kuşağı gençliğinin dijital sosyal ağlardaki çoğu zaman nezaket sınırlarının ötesine geçen siyasal değer yüklü paylaşımlarının karşı grup yabancılaştırmasına ve dolayısıyla ötekileştirme sürecine ya da genel bir toplumsal-siyasal kutuplaşma ikliminin üretilmesine (veya yeniden-üretilmesine) ne derece etki ettiğinin irdelenmesi hedeflenmiştir. Bu çerçevede, nicel ve nitel yöntemler aracılığıyla ampirik temelli veriler ortaya konularak, açıklayıcı, betimleyici ve yorumlayıcı bir analiz gerçekleştirilmiştir. Bulgulara göre, dijital sosyal ağlardaki nezaket dışı siyasal değer yüklü paylaşımlar ve yorumlar kişilerarası (çevrimiçi ve çevrimdışı) gündelik ilişkileri doğrudan etkilemekte ve ötekileştirme pratiklerine neden olmaktadır. Siyasal değer yüklü paylaşımlar nezaket dışı bir hal aldığı anda çatışmanın, gerilimin ve kutuplaşmanın kaynağı haline gelebilmektedir. Kişiler siyasal içerikli konularda çatıştıklarında ve nezaket dışı söylemlere maruz kaldıklarında çoğu zaman farklı fikirlerin varlığına vakıf olmaktan ziyade kendi görüşlerini doğrulayıcı fikirlere yönelmekte ve daha aşırı veya partizan bir tutuma sahip olabilmektedirler. Bu aşırı görüş ya da tutumlar ise çatışma ve kutuplaşmayı ortaya çıkarmakta veya var olan kutuplaşmayı daha fazla körükleyerek yeniden üretmektedir.

Anahtar Kelimeler: Genç Nesil, Dijital Sosyal Ağlar, Siyasal Değer Yüklü Paylaşımlar ve Yorumlar, Nezaketsizlik, Ötekileştirme, Kutuplaşma.

Young Generation and The Digital Face of Othering: Uncivil Politically Value-laden Posts and Polarization

*

Abstract

Today, with the increase in the popularity of digital social media environments, the potential for individuals to participate in online social and political discussions has also increased rapidly. However, modern online information environments are filled with disagreements arising from arbitrarily shared politically value-laden posts. The fundamental dynamic of the research is the question of dissemination of politically value-laden posts which are mostly uncivil such as provocative, aggressive, insulting, libelous comments or discourses that have othering effect and its reflection on online and offline daily relationships among younger individuals. Indeed, it has been aimed at examining the degree to which politically value-laden online posts of youths, studying at tertiary level, often that go beyond the limits of civil comments or discourses contributes to counter-party alienation and to otherizing process or to the production (or reproduction) of a general social-political polarization climate. In this framework, an explanatory, descriptive and interpretive analysis was carried out by presenting field data collected through quantitative and qualitative methods. Research findings show that uncivil politically value-laden posts through digital social networks directly affects the (online and offline) everyday relationships of individuals and leads to the practice of othering. When politically value-laden posts become uncivil, these can become a source of tension and polarity. When people are confronted with politically motivated conflicts and when they are exposed to uncivil comments or discourses, they are often more likely to consider the ideas that confirm their own views, rather than to accept the existence of different ideas, and have a more extreme or partisan attitude. These extreme views and attitudes lead to conflict and polarization or reproduce the existing polarization more and more.

Keywords: *Young Generation, Dijital Social Networks, Politically Value-laden Posts and Comments, Incivility, Othering, Polarization.*

Giriş

Sürekli gelişme gösteren iletişim ve enformasyon teknolojisi alanının bireylere sundukları çevrimiçi sosyal paylaşım ağları gibi olanaklar sayesinde internet temelli iletişimin önemi gittikçe daha da artmaktadır. Son zamanlarda, artan sayıda ampirik çalışma, “Facebook, Twitter ve MySpace gibi sosyal ağların beklenmedik bir güç sergilediğini, sosyal hayatımızın her yönünü etkilediğini ve toplumun daha fazla birbirine bağlı olmasıyla bireysel seçenekleri, görüşleri veya tutumları önemli ölçüde etkilediğini göstermiştir” (Li ve Tang, 2012:711). Dijital sosyal mecraların hızlı gelişimi, benzer ve karşıt değer yargularına sahip bireylerin etkileşiminde, bilginin doğasında, mevcut haber kaynaklarına ulaşmada veya fikir edinme ve paylaşma süreçlerinde önemli değişikliklere neden oldu. Ancak, bunun da ötesinde dijital sosyal medya ve paylaşım ağlarının yükselişi ya da popüler hale gelmesiyle birlikte birçok kişi bu alanları siyasal etkileşimlerin ve siyasal içerikli tartışmaların gerçekleştiği mecralar olarak görmeye ve ifade etmeye başladı (Bode vd. 2013:416). Dolayısıyla, sosyal ağ siteleri sosyal ilişkilerin ve siyasal içerikli konuların birbirine karıştığı önemli bir alan haline gelmiştir (John ve Dvir-Gvirsman, 2015:953; bkz. Yardi ve boyd, 2010; Himelboim vd., 2013).

Böylelikle, çevrimiçi bu ortamlar sıradan yurttaşların siyasal içerikli paylaşımlarda bulunmalarına ve başkaları tarafından yaratılmış içeriğe yorum yapmalarına olanak tanımıştır (Cho vd., 2016:84). Bu anlamda, dijital sosyal ortamların yaygınlaşması ve popüleritesindeki artışla birlikte, bireylerin siyasal içerikli konulara dair çevrimiçi paylaşım ve yorumlarda bulunma ya da tartışmalar yapma potansiyeli hızla artmıştır. Bu eğilimlerin umut verici veya rahatsız edici olup olmadığı konusunda ise pek çok spekülasyon bulunmaktadır (Middaugh, vd., 2017:903). Nitekim, birbirinden farklı siyasal görüşlerin ifadesine olanak sağlayan dijital sosyal ortamların toplumsal ve siyasal temelde yarattığı ya da yaratabileceği sonuçlar dikkate değerdir.

Hutchens vd.’lerinin (2015:1202) belirttiği üzere, internetin demokratik hayatın birçok yönünü yeniden canlandırabilen devrimci bir teknoloji olduğu öne sürülmüştür. Bu alanlar, insanların politik tartışmalara katılmalarına ve önemli konular hakkındaki fikirlerini dile getirmelerine olanak tanımaktadır. Ancak, internet temelli sosyal ağlar bu açık potansiyeline

rağmen ve başlangıçta fikirlerin üretken alış-verişi için benzersiz bir alan olarak kabul edilse de son yıllarda bu vaat politik kutuplaşma ve farklı karşıt bakış açılarına maruz kalmayla ilgili kaygılarla yer değiştirdi (Rains vd., 2017:163). Zira, bu mecralar insanlara siyasetin inatçı doğasını açığa çıkaran agresif iletişim davranışlarına katılma fırsatı da sunmaktadır (Hutchens vd., 2015:1202). Dolayısıyla, Rains vd.'lerine göre (2017:163) karşıt siyasal tutumlara sahip bireyler ya da gruplar arasındaki çevrimiçi temasın meydana gelmesi durumunda ne olacağı sorusu da vardır. Farklı sosyal gruplardan insanlar birbirleriyle nasıl iletişim kurarlar, özellikle de bu iletişim ne derece nezaket kuralları çerçevesinde gerçekleşmektedir? Tucker vd.'lerine (2018:9) göre, bunun da ötesinde, sosyal paylaşım ağları sosyal ve siyasal bir kutuplaşmaya mı katkı da bulunmakta yoksa bunun yıkıcı etkilerini azaltmaya mı hizmet etmektedir?

Bu minvalde, dijital sosyal medya ortamlarında bireylerin siyaset içerikli veya siyasal değer yüklü konuşmalar yapması ya da paylaşımlarda bulunması bireylerarası ilişkiler açısından istenmedik tatsız durumlar ortaya çıkartabilmektedir. Lane vd.'lerine (2017:1) göre, kızgınlık ifade eden veya öfke içerikli Facebook [ve Twitter vb.] gönderileri ve sert çevrimiçi haber yorumlarında gözlendiği üzere, modern çevrimiçi bilgi ortamları siyasal değer yüklü gelişigüzel yapılan paylaşımlardan kaynaklanan anlaşmazlıklarla veya çatışmalarla doludur (bkz. Coe vd., 2014). Aslında, Rowe'un (2013) işaret ettiği üzere, son yıllarda internet ve onunla ilgili teknolojilerin olumsuz bir şekilde dikkat çekmesi göz önüne alındığında, çevrimiçi iletişimin nezaket dışı veya kaba iletişimsel davranışlarla eşanlı hale geldiği belirtilebilir.

Sıklıkla çevrimiçi siyasal değer yüklü konuşmalarda veya paylaşımlarda beliren nezaket dışı kin ya da nefret söylemleri, farklı karşıt siyasi görüşlere sahip kullanıcılar arasındaki tartışmalardan kaynaklanmaktadır. Popüler çevrimiçi sosyal medya sitelerinin yapıları sosyal sınırları zayıflattığından ve çatışan siyasi görüşlere sahip kullanıcılar arasında iletişimi sağladığından, çevrimiçi ortamlarda siyasal temeldeki anlaşmazlıklar artık daha yaygın olarak yaşanmaktadır (Lane vd., 2017:1; bkz. Brundidge, 2010). Rains vd.'lerine (2017: 164) göre de birçok çevrimiçi ortamda, istisnalar olmasına rağmen (bkz. Ruiz vd., 2011) nezaket dışılık yaygındır (bkz. Coe vd., 2014). Bu yönde, konuya ilişkin popüler yaklaşımlar nezaket dışı siyasal değer yüklü paylaşımların ve yorumların ihtilafli/çatışan

politik iklime neden olduğuna işaret etmektedir. Bu süreçte özellikle korku, kaygı ve belirsizliklerin arttığı bir toplumsal iklimin de hakim olduğunu, politikacılar, medya ve karşıt gruplar veya bireyler arasında gerek gündelik temas ve etkileşimlerde gerekse dijital sosyal ağlar üzerinde yaşanan temaslar sırasında yaygınlık kazanan nezaket dışı öfke içeren, nefrete varan söylemlerin ve daha partizan tutumların gündeme gelebildiğini söyleyebilmek mümkündür.

Bu yönde, çalışmada inceleme konusu yapılan kesim bu sürecin en önemli aktörleri olarak dijital nesil, ağ nesli, yeni nesil, y kuşağı, milenyum kuşağı, internet kuşağı vb. şekillerde tanımlanan yükseköğretim düzeyinde öğrenim gören gençlerdir. Zira, bu nesil ağ toplumu içinde dünyaya gelmiş ve dijital sosyal ağlar üzerinden öteki'yle etkileşimi benimsemiş olan kişiler olarak kabul görmektedir. Neticede, bugün ağ toplumu çerçevesinde internet temelli iletişim ve bu süreçteki siyasal temeldeki konumlanışların ağ/internet nesli açısından nasıl işlediğini anlamak ve bunun toplumsal etkileşimlere yansımaları önemli bir keşif alanı olarak önümüzde durmaktadır. Bu çerçevede araştırmada, yükseköğretim düzeyinde okuyan gençlerin dijital sosyal ağlar üzerinden gerçekleştirdikleri çoğu zaman nezaket sınırlarının ötesine geçen siyasal içerikli paylaşım ve tartışmalarının karşıt siyasal konumların pekişmesindeki, öteki'nin kurgulanmasındaki ve dolayısıyla genel bir toplumsal-siyasal kutuplaşma ikliminin oluşmasındaki ya da yeniden-üretilmesindeki rolüne odaklanılmaktadır.

Temel Amaç ve Sorunsallar

Geniş perspektiften bakılınca dünyada ve Türkiye'de özellikle internet temelli iletişim sürecinin (ya da yeni sosyal medyanın) devreye girmesiyle birlikte (çoğu zaman karşıt) alternatif enformasyon kaynaklarının yaygınlaştığına tanık olunmaktadır. Bu süreçte karşımıza sıklıkla çıkmaya başlayan siyasal tutumlar veya değer yargıları temelinde dışa vurulan kışkırtıcı, saldırgan, ötekileştirici nezaket dışı siyasal değer yüklü paylaşımların, yorumların ve söylemlerin yayılması meselesi ve bunun bireyler arasındaki çevrimiçi ve çevrimdışı gündelik ilişkilere veya etkileşimlere yansımaları araştırmanın *temel dinamiğini* oluşturmaktadır.

Nitekim, araştırmada yükseköğretim düzeyinde okuyan ağ kuşağı gençliğinin dijital sosyal ağlar üzerinden gerçekleştirdikleri siyasal içerikli tartışmaların ve *nezaket dışı siyasal değer yüklü* paylaşımlarının *karşı grup yabancılaştırmasına* ve dolayısıyla karşılıklı *ötekileştirme* sürecine ya da genel bir *toplumsal-siyasal kutuplaşma* ikliminin üretilmesine (veya yeniden üretilmesine) ne derece etki ettiğinin irdelenmesi hedeflenmektedir.

Bu yönde, çalışmanın hedefleri doğrultusunda belirli araştırma soruları oluşturulmuştur: (i) Bireylerin benimsedikleri sosyal ve siyasal pozisyonlar itibariyle dijital sosyal ağlar üzerinden yaptıkları siyasal değer yüklü paylaşımlar, yorumlar ve tartışmalar birbirlerine yönelik negatif algı ve temsillerin geliştirilmesinde etkili midir? (ii) Sosyal paylaşım ağlarındaki siyasal değer yüklü paylaşımlar, yorumlar veya diyaloglar sırasında açığa çıkan nezaket dışı kışkırtıcı, küçümseyici, hakaret içerikli ve ötekileştirici bir dil kullanımı ne derece yaygındır? (iii) Sosyal paylaşım ortamlarındaki siyasal içerikli söylemlere dayalı nezaket dışılıklar bireyler veya gruplar arasında karşı grup yabancılaştırmasına yol açıp kutuplaştırıcı bir etki yaratmakta mıdır? (iv) Sosyal paylaşım ortamlarında kullanıcılar arasında açığa çıkabilen nezaket dışı siyasal içerikli tartışmalar veya paylaşımlar çevrimiçi ve çevrim dışı gündelik ilişkileri ne yönde etkilemektedir?

Kapsam ve Yöntem

Çalışmanın hedef kitlesi yükseköğretim düzeyinde öğrenim gören gençlerdir. Araştırmada nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin birlikte kullanılması tercih edilmiştir. Benimsenen karma yöntem nedeniyle veri toplama araçları olarak anket ve derinlemesine görüşme teknikleri kullanılmıştır. Nicel veri toplama süreci için araştırmanın evreni, Ege Bölgesi'nde yer alan İzmir ve Aydın kentlerindeki Ege Üni., Dokuz Eylül Üni., Yaşar Üni. ve Adnan Menderes Üni.'nde okuyan 18-29 yaş aralığındaki lisans ve lisansüstü öğrenciler olarak kabul edilmiştir. Kota örnekleme tekniği aracılığıyla oluşturulan örnekleme kümesinden toplam 978 geçerli anket verisi değerlendirmeye alınıp çözümlenmiştir. Nitel veri toplama süreci için ise aynı evrenden maksimum çeşitlilik ve teorik örnekleme teknikleri aracılığıyla toplam 57 kişiyle yarı-yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Veri toplama süreci 2016

Kasım ve Aralık ayları içerisinde tamamlanmıştır. Nicel ve nitel teknikler aracılığıyla toplanan veriler araştırmanın temel hedeflerine uygun olarak açıklayıcı, betimleyici ve anlamlandırıcı veya yorumlayıcı düzeyde çözümlenmiş ve sunulmuştur.

Teorik Arka Plan

Çevrimiçi Nezaket Dışı Siyasal Değer Yüklü Paylaşımlar ve Tartışmalar

Çevrimiçi kışkırtıcı, saldırgan, ötekileştirici nezaket dışı politik tartışmaların miktarı göz önünde bulundurulduğunda, çevrimiçi siyasal içerikli konular konuşurken insanları agresif dil kullanmaya nelerin yönelttiğini ve ayrıca bunun kişilerarası ilişkilere yansımalarını anlamak önemlidir. *Nezaketsizlik (incivility)*, bir tartışma forumuna, katılımcılarına veya tartışılan konuya yönelik şahsi saldırılar veya küfür/hakaret gibi gereksiz yere saygısız bir ton içeren ifadeler olarak anlaşılabilir (Coe vd., 2014:660; ayrıca bkz. Blom vd., 2014). Başka bazı tanımlamalarda, nezaket dışı söylem kasıtlı olarak saygısız ve aşağılayıcı ya da abartılı sunulan ifadeler olarak tanımlanmaktadır (Rains vd., 2017:164; bkz. Mutz ve Reeves, 2005; Sobieraj ve Berry, 2011).

Yakın dönemde, çevrimiçi ağlarda nezaket dışılığı inceleyen çok sayıda çalışma ortaya çıktı. Kavramın içeriğini (bkz. Muddiman, 2013), nedenlerini (bkz. Coe vd., 2014; Santana, 2014; Rowe, 2015), etkilerini (bkz. Borah, 2013; Anderson vd., 2014; Gervais, 2015) inceleyen araştırmalar (Kenski vd., 2017:1)

Gervais (2015:169) siyasal iletişimdeki bazı önemli araştırmaların bu nezaket dışı unsurları olumsuz politik duygularla ilişkilendirdiklerine dikkat çekmektedir. Bu yönde yakın dönem çalışmalar olarak, kişilerin kendilerini siyasal temelde ifade etmelerine olanak sağlayan dijital sosyal ağ ortamlarının yaygınlaşmasıyla beraber, farklı disiplinlerden uzmanlar bu ağlardaki siyasal içerikli tartışmalar veya paylaşımlar sırasında açığa çıkan kabalık veya nezaketsizlik olgusunu farklı boyutlarıyla incelemeye başladılar (Mutz ve Reeves, 2005; Mutz, 2007; Sobieraj ve Berry, 2011; Rowe, 2013; Borah, 2013; Hwang vd. 2014; Hmielowski, 2014; Rowe, 2015; Cicchirillo, 2015; Hutchens vd., 2015; Rösner vd., 2016; Chen ve Lu, 2017; Rains vd., 2017; Kenski vd., 2017).

Hutchens vd.'lerine (2015:1203) göre, nezaketsizlik, başkalarının fikirlerini eleştirmek ile onların inançlarına ve karakterlerine açık bir şekilde saldırmak arasındaki farklar hakkında önemli öngörüler sağlamaktadır. Olumsuzluk ve nezaketsizlik, insanların karşıt görüşlere sahip olanlara saygı gösterme derecesine göre farklılık gösterir. Aslında, insanlar başkalarını bilgi saklamak, doğruyu bükmek ya da topluma zararlı olarak algıladıkları pozisyonları desteklemek için eleştirebilirler. Bununla birlikte, nezaketsizlik, basit eleştirinin ötesine geçerek "tartışmanın özünü oluşturan konuya çok az katkıda bulunan kışkırtıcı/tahrik edici yorumların eklenmesine" (Brooks ve Geer, 2007:5) yol açmaktadır.

Genel düzeyde, nezaket dışı çevrimiçi yorumlar, kişi, makale yazarı, haber medyası ve diğer yorumcular gibi farklı hedeflere yönelik saldırıları içeren *nezaketsiz saldırgan gönderiler* ve *küfür, hakaret, ırkçılık veya saldırganlıkla* ilişkili noktalama işaretlerini içeren nezaket dışı söylem ve sözcük gönderilerini içerir (Blom vd., 2014:1319). Siyasal kışkırtma ya da tahrik etme gibi de anlaşılacak olan nezaket dışılık, çevrimiçi ortamlarda kasıtlı olarak düşmanca ve agresif etkileşimler olarak tarif edilmektedir (O'Sullivan ve Flanagan, 2003:69). Basitçe ifade edilirse, kışkırtma bir çevrimiçi iletişim kanalıyla gönderilen düşmanca bir mesajdır (Cicchirillo, 2015:253).

Rains vd.'lerinin (2017:164) işaret ettiği başka bazı araştırmalar da çevrimiçi yorumlardaki nezaketsizliğin tartışılan konuların algılanan riskini arttırdığını (bkz. Anderson vd., 2014), ayrıca açık fikirliliği, güveni ve etkililiği azalttığını (bkz. Borah, 2013; Mutz, 2015) ortaya koymuşlardır. Yine benzer şekilde, Borah'a (2013:456) göre, nezaketsiz yorumlara maruz kalmak, bireylerin bir konu hakkındaki görüşlerini kutuplaştırmak da dahil olmak üzere bilgi dolaşım sürecini olumsuz etkileyebilir.

Bir başka açıdan, nezaket dışı yorumlar yapan kullanıcılar *modeller* olarak işlev görebilir ve çevrimiçi tartışmalarda sözlü saldırganlığın kabul edilebilir ve meşrulaştırılmış iletişim tarzı olduğu izlenimini yaratabilirler (Rösner vd., 2016:462; bkz. Zimmerman ve Ybarra, 2014). Rösner vd.'lerine (2016:463) göre, sosyal etki araştırmaları, doğrulama teorileri ve sosyal öğrenme teorilerinin teorik argümanlarına dayanarak ve ayrıca nezaket dışı çevrimiçi tartışmalarda *sosyal model alma etkisine* dair ampirik bulguları göz önünde bulundurarak ifade edilebilir ki, nezaket dışı yorumlara maruz kalmak kişilerin kendi yorumlarında da nezaket dışı ifadeler

kullanmalarına etki edecektir. Dahası, çevrimiçi tartışmalarda nezaket dışı yorumlar ne kadar artarsa bu etkinin daha fazla olacağı düşünülmektedir.

Dijital Sosyal Ortamlar, Heterojenlik, Türdeşlik ve Kutuplaşma

Bugün sosyal paylaşım ağlarının kullanımı ile fikirsel düzeydeki kutuplaşma arasındaki ilişkiye dair tartışmalar bulunmaktadır. Bu tartışmalar, sosyal ağlarda benzer veya farklı bakış açılarıyla karşılaşmanın veya maruz kalmanın sonuçlarına odaklanmaktadır. Lane vd.'lerinin (2017:2) işaret ettiği yakın dönem araştırmalar çevrimiçi tartışmaların ya tartışma ağlarının heterojenliğini artırdığını (bkz. Kim vd., 2013) ya da farklı politik görüşlere daha az maruz kalmayı sağladığını (bkz. Himelboim vd., 2013; Bakshy vd., 2015) göstermektedir.

Dijital sosyal ortamlar kutuplaşmayı kolaylaştırıyor mu yoksa azaltıyor mu? Sosyal ağlarda farklı görüşlere maruz kalmanın politik sonuçları uzun zamandır kutuplaşmaya dair araştırmaların bir konusu olmuştur, ancak bulgular büyük ölçüde çeşitlilik arz etmektedir. Yeni dijital ortamların etkisi konusunda birbirinden oldukça farklı öngörüye sahip iki temel yaklaşım veya hipotez bulunmaktadır (Lee vd., 2014:702).

Müzakere yaklaşımını benimseyen kuramcılar, farklı iletişim ağlarına veya farklı görüşlere maruz kalmanın kutuplaşmayı azaltıcı etkilerle sahip olabileceğini iddia etmiştir. Bu yöndeki araştırmalar, karşıt görüşlere maruz kalmanın, farklı kültürel arka planlara veya değer yargılarına sahip bireyler arasında politik hoşgörüyü ve karşıt bakış açılarının altında yatan meşru argümanların farkına varılma derecesini artırdığını (Lee vd. 2014:707; bkz. Delli Carpini vd., 2004; Mutz ve Mondak, 2006) ılımlı ya da çeşitli siyasi görüşlere sahip olma noktasında daha fazla beceri yarattığını (Hutchens vd., 2015:1203) ve dolayısıyla etkili müzakereci demokrasiye katkıda bulunduğunu ortaya koymuştur (Kim, vd. 2013:499). Başka bir ifadeyle müzakereci demokrasi teorileri, çevrimiçi tartışmalar sayesinde vatandaşların verimli tartışmalara katıldıklarını, demokratik öneme sahip konularla ilgili görüşlerini oluşturduklarını ve doğrudan demokratik yönetime katkıda bulduklarını öne sürmektedir.

Bu görüşün *karşısındaki yaklaşım* ise, farklı ve karşıt siyasal görüşlere maruz kalmanın, kişilerin inandıkları politik tercihlerini güçlendirdiğini

ve onları inandıkları görüşlere daha aşırı derecede sarılmalarına yol açtığını iddia etmektedir. Bu konudaki bazı çalışmalar, bireylerin farklı bakış açılarından kaçınarak benzer bakış açılarına maruz kalmaya yöneldiklerini ve bu durumun kişilerin kendi eğilimleri doğrultusunda daha fazla aşırı ya da partizan fikirlere sahip olmasına yol açtığını ortaya koymaktadır (bkz. Sunstein, 2001; Taber ve Lodge, 2006; Wojcieszak ve Price, 2010; Lee vd., 2014; Cho vd., 2016).

Bu düşünceye göre, sosyal medya platformları potansiyel olarak çok çeşitli görüş ve perspektiflere erişim sağlar, ancak aynı zamanda *türdeş bilgi ortamlarının* yaratılmasını teşvik edebilecek güçlü filtreleme olanakları sunarlar (Skoric vd., 2018:2). Dolayısıyla, heterojen yapıya sahip sosyal ağlarda kişiler kendi görüşlerine uyumsuz çok sayıda çatışan bilgiyle karşılaştığından bu uyumsuzluktan kurtulmak adına belli filtreleme ya da eleme eylemlerinde bulunmaya yönelebilmektedir (Lee, 2016:57). Bu anlamda, kişiler kendi fikirlerini destekleyen görüşlere daha fazla sarılmaya ikna olur hale gelebilmektedir.

Bu yöndeki sosyal-psikolojik temeldeki görüşler, çevrimiçi ortamlarda karşıt siyasi bilgilerle karşı karşıya kaldıklarında, kullanıcıların *bilişsel uyumsuzluktan* kurtulmak adına çoğunlukla kendi görüşlerini güçlendirecek veya pekiştirecek olan bilgileri bulmaya yöneldiklerini göstermektedir (Lane vd., 2017:3; bkz. Lee ve Ma, 2012). Festinger'in (1962) *bilişsel uyumsuzluk teorisi* çerçevesinde bireylerin rahatsızlık verici bir psikolojik durumdan kurtulmak için uyumsuzluk azaltma eğiliminde olduklarını varsayarsak, *seçici bakış açısı* veya *türdeşlik arayışı*, bireyler karşıt görüşlerden kaçınmak adına aktif olarak kendisini destekleyici bilgi aradığı sırada ortaya çıkar (Kim, vd. 2013:500). Bu anlamda, bireyler dijital ortamlarda politik görüşlerini ifade ederek, kendisiyle benzer yönde düşünenlerden fikirlerini güçlendirici geri bildirimler alırlar ve böylece kendilerine ait mevcut siyasi inançlarını daha fazla pekiştirirler (Cho vd., 2016:103).

Skoric vd.'lerine (2018:5) göre, özellikle siyasal çatışmaların yoğun olduğu dönemlerde, aşırı görüşler ile kişisel ve grup içi inançları korumaya dönük bağılıklar diğer ilişkilerin niteliğini gölgeleyebilir. Bu nedenle, anlaşmazlığa maruz kalmak kişilerin savunma motivasyonunu tetikler. *Bilişsel uyumsuzluk (cognitive dissonance)* üzerine araştırmaların tutarlı bir şekilde gösterdiği üzere, kendi görüşünü haklı çıkarmak gibi bir savunma motivasyonu bireylerde *seçicilik eğilimi (selectivity bias)* doğurmaktadır

(bkz. Winter vd., 2016). Duygusal düzeyde, öfke hakimdir; risk alma davranışları, kıt kaynakları harcama isteği ve çok az düşünerek hızlı tepki verme isteği tetiklenmektedir (bkz. Lu ve Gall Myrick, 2016). Böylece, bir düğmeye basmak suretiyle muhalif görüşlerden kendini korumayı amaçlayan *seçici kaçınma durumu* (*selective avoidance*) bir gerçek haline gelir.

Bu çerçevede Kim, vd.'lerine (2013:500) göre, eğer bireyler kendilerini sadece benzer düşüncelere sahip insanlarla ve kendi bakış açılarını destekleyen bilgilerle sınırlarlarsa, karşıt görüşleri görmezden gelirler ve bu karşıt görüşleri daha az tolere eder hale gelirler. Böylelikle daha ayrışmış ve kutuplaşmış bir topluma yol açarlar (bkz. Sunstein, 2009; Stroud, 2010). Nitekim, çevrimiçi ortamlarda siyasal söylemin kutuplaşması yaygınlaşmıştır. Dijital medya ortamlarındaki *seçici kaçınma* olgusunun veya *türdeşlik arayışının* giderek artması kamusal alanın siyasal temelde parçalanması ve kutuplaşmasına yol açma potansiyeli nedeniyle demokratik süreç üzerinde olumsuz bir etkisi olmaktadır (Kim, vd. 2013:500; bkz. Sunstein, 2009).

ARAŞTIRMA BULGULARI

Dijital Ortamlarda Siyasal Değer Yüklü Paylaşımlara Anlam Atfetme ve Etkilenme Durumu

Yeni teknolojiler birbirimizle iletişim kurma biçimlerimizi büyük ölçüde değiştirdi. İnternet, insanların zamanın veya coğrafyanın tipik kısıtlamaları olmaksızın kamusal tartışmalara katılmaları için daha fazla fırsat yaratmıştır. Gerçekten de araştırmalar, çevrimiçi tartışma alanları aracılığıyla siyasal konularla ilgili yorumlarda bir artış olduğunu göstermiştir. Dijital sosyal ağlar üzerinden yapılan paylaşımlar, bireyler için giderek daha önemli bir siyasal temelde kendini ifade etme ve haber ya da bilgi yayma biçimi haline geldi. Facebook ve Twitter gibi platformlar siyasal değer yüklü paylaşımlar, yorumlar ve bilgilerle doludur.

Bu anlamda, Schwarz ve Shani'ye (2016:385) göre, Facebook vb. sosyal paylaşım ağları yalnızca kişilerarası ilişkiler alanı değil, aynı zamanda siyasal temelde kendini ifade etme, tartışma, propaganda, sosyal hareket, aktivizm ve örgütlenme için dünya çapında dramatik politik olaylara etki

eden siyasal bir alandır. Ünal'ın (2017:2554) ifade ettiği üzere "dijital sosyal mecralarda özellikle siyasal değer yüklü her türden paylaşım ve göstergeler bireylerin gündelik hayat pratiklerinin ve düşünsel dünyalarının da resmedilmesi manasına gelmektedir...Yeni ilişkilene pratikleri ya da dijital dolayimli ilişkiler vasıtasıyla diğerinin düşün dünyası hakkında edinilen bilgi, yakın veya uzak kişilerarası gündelik ilişkilerin seyri üzerinde belirleyici olabilmektedir".

Nihayetinde, genç bireylerin kendi dünyalarını anlamlandırmada, başkaları tarafından algılanmasında ve başkalarını anlamlandırmada söz konusu siyasal değer yüklü paylaşımların ve tartışmaların çevrimiçi ve çevrimdışı gündelik ilişkilerin seyri üzerinde ve öteki'yle olan ilişkinin şekillenmesinde önemli bir rol oynadığı düşünülebilir. Bu yönde, araştırmada siyasal içerikli konulardaki görüşleri veya değer yargılarını yansıtan Facebook, Twitter vb. ortamlardaki paylaşımların kişilerin karşı tarafa yönelik tutumlarının şekillenmesinde ne derece rol oynadığı tespit edilmeye çalışılmıştır (Grafik-1).

Verilere göre, katılımcıların toplam %81.8'i siyasal içerikli konulardaki değer yargılarını yansıtan Facebook, Twitter vb. ortamlardaki paylaşımların karşı tarafa yönelik sergilenen *tutumlarını önemli ölçüde etkilediğini* ifade etmiştir (Grafik-1). Bu durum, bireylerin bu türden mecralardaki siyasal içerikli etkinliklerinin karşı tarafta oluşacak veya oluşabilecek olan izlenimler açısından önemli olduğunu göstermektedir. Araştırmanın bu

yöndeki nitel verileri temelinde yüz yüze görüşülen katılımcılar arasında bu türden siyasal değer yüklü bilgi ve paylaşımların olumlu veya olumsuz bir değer taşıdığı ve kişilerin tutumlarını etkilediğini ifade edenlerin bazı vurguları şöyledir:

“...tabi canım, olumsuz düşünürüm. Hatta var öyle bir arkadaşım. Konuşmadım bir daha. Gördükten sonra değil, kendisi söyledi. Ben de gelip geçerken bile suratına bakmadım. Tabi canım, ben geri dönmedim. Bitti...” (G.9, E-18).

“...bu paylaşımlara göre elbette insanlara olumlu ya da olumsuz bir değer atfederim. Fikirler insanların kişiliklerinin aynasıdır. Çok saçmalıyorsa ya da çelişkili konuşuyorsa o kişiye direkt damga koyuyorum...” (G.4, K-26).

“...yapılan paylaşımlara göre insanlara atfettiğim değer benim duygularıma bağlı. Olumsuz atfedebilirim ben. Benim milli değerlerime çok karşıt bir düşünce olduğu zaman saygı duyarım ama benim o kişiye bakış açımı değiştirir. Değiştiriyor da...İster istemez kişilere karşı tutumumu ve davranışlarımı belirlememde etkili olur...” (G.20, K-23).

Söylemlere göre, katılımcıların önemli bir kısmı sosyal ağlardaki siyasal değer yüklü paylaşımlara *olumlu* veya *olumsuz* bir *anlam atfettiklerine* vurgu yapmakta ve bu ağlardaki paylaşımların karşı tarafa yönelik geliştirdikleri tutumlarını önemli ölçüde şekillendirdiğini belirtmektedirler. Dijital sosyal ağlar, bizzat kendileri ile etkileşime girmek zorunda kalmadan çok sayıda gözlemciye (Ünal, 2017:2555) çeşitli konulardaki düşüncelerimizle ilgili bilgi sunmamıza olanak tanıdığı gibi sosyal ve siyasal konulara dair değer yargılarımızı ve tepkilerimizi de yansıtmamıza imkan vermektedir. Böylece kamusal alanda siyasal değer yargılarımıza veya düşün dünyalarımıza ilişkin bilgiler hızla erişilebilir hale gelmektedir. Bu durum özellikle paylaşılan siyasal değer yüklü içerikler üzerinden karşılıklı bir *değer yargısı sorgulamasına* ya da *anlam affetmeye* ve *karşı tutum geliştirmeye* zemin hazırlayabilmektedir.

Siyasal Değer Yüklü Paylaşımlardan Dolayı Anlaşmazlık ve Tartışma Yaşama

Dünya genelinde farklı gruplar üzerinde yapılan çalışmalar sonucunda toplanan veriler genellikle sosyal medya kullanımı ile siyasal temelde anlaşmazlığa veya tartışmaya maruz kalma arasında pozitif korelasyon olduğunu göstermektedir (Yang vd., 2017:23; bkz. Barnidge, 2015; Kim vd., 2013). Anlaşmazlık, kişinin kendi inançlarına karşıt olan kişilerle görüş alışverişinde bulunduğu sırada ortaya çıkar (Chen ve Lu, 2017:109). Artan bir şekilde karşıt bilgilerle karşılaşan kullanıcıların politik görüşlerini diğerlerinin görüşleriyle bağdaştırmaya çalışması sonucunda bilişsel uyumsuzluk yaşama olasılıkları yükselmektedir (Lane vd., 2017:3; bkz. Festinger, 1962). Şüphesiz, bu süreç kişilerde daha fazla müzakereye dayalı fikirlerin oluşmasına katkıda bulunabilir. Ancak, kişinin kendi inançlarından farklı yeni veya tehdit edici bilgiler nedeniyle uyuşmazlık ya da anlaşmazlık ile karşılaşması olumsuz duyguları da beraberinde getirebilir (Chen ve Lu, 2017:109).

Bu yönde, dijital ortamların ilişkilerimizi şekillendirme ve sürdürme biçimindeki etkisini değerlendirmeye çalışmak önemlidir (Binder vd., 2009:965). Kişilerin dijital sosyal ağlar üzerinden siyasal içerikli konularda veya paylaşımlarla ilgili olarak başkalarıyla girdikleri diyaloglar sırasında yaşadıkları anlaşmazlığa dayalı negatif deneyimler onların sonraki tutumlarının şekillenmesinde önemli bir rol oynadığını söylemek mümkündür. Bu yönde, katılımcıların siyasal içerikli bir konuda Facebook, Twitter vb. ortamda herhangi biriyle tartışma yaşayıp yaşamadıkları veya böyle bir diyaloga girip girmedikleri meselesi irdelenmiştir (Grafik-2).

Verilere göre, genç katılımcılar arasında dijital sosyal ağlar üzerinden herhangi bir siyasal değer yüklü paylaşımından ötürü *az veya çok bir tartışma yaşadım* diyenlerin toplam oranı %45.7'dir. *Tartışmayı düşündüm ama yapmadım* diyenlerin oranı ise %42.3'tür (Grafik-2). Nitel veriler doğrultusunda da bu türden bir tartışma yaşadığını ifade edenlerin söylemleri bu ortamların siyasal değer yüklü paylaşımlar üzerinden anlaşmazlık yaşama ya da tartışma yaratmaya yönelik potansiyeline çoğunlukla vurgu yapmaktadır:

“...evet tartıştım. Tam hatırlamıyorum aslında ama geçmiş yıllarda AKP ile ilgili bir paylaşım yaptım. Arkadaşım saldırgan şekilde karşı tezde bulundu...Ve biz altında 30 40 satır da yazsak biz birbirimizi değiştiremeyeceğiz...” (G.15, K-23).

“...yaşadım. Alevilikle ilgili bir haberin altına hakaret içeren bir yorum gördüm. Ve bu kişiye özelden mesaj attım. Bunun böyle olmadığını anlatmaya çalıştım ama karşımdaki kişi aynı şeyi düşünmeye devam ettiği için muhabbeti kestim...” (G.1, E-26).

“...çok defa yaşıyorum. Bazen okuldaki hocalarım bile tepki veriyor. Çünkü inanmak istemiyorlar. Ege üniversitesinde öldürülen genç arkadaşımız için yazdıklarına çok tepki verdiler. Tartıştık silmedim çünkü daha sonraki yazdıklarımı da görsünler diye...” (G.29, K-23).

“...ortaokul arkadaşım ile yaşadım, kutlu doğum haftasında her yerde Atatürk'ün resimleri olması beni rahatsız etti. Ben de Facebook'ta paylaştım o da ters yorumlar yaptı ben de onu 29 Ekim de sildim...” (G.48, K-24).

Söylemlerden hareketle ortaya çıkan anlama göre, katılımcılar arasında sosyal mecralarda yapılan siyasal değer yüklü paylaşımlardan ötürü herhangi bir tartışma yaşayanların deneyimleri karşılıklı bir olumsuz etiketlenme veya maruz kalma durumuna işaret etmektedir. Kişiler hem kendi paylaşımları hem de başkalarının paylaşımları üzerinden bir tartışma ya da gerilim yaratacak ortama müdahil olabilmektedirler. Tartışmaya müdahil olma durumu kişilerarası çatışmanın veya gerilimin bir başlangıcı olarak ortaya çıkmakta ve en nihayetinde kişilerarası karşılıklı olumsuz duyguların açığa çıkmasına neden olabilmektedir. Nitekim, araştırmamızın nicel ve nitel verileri göstermektedir ki, sosyal mecralardaki

siyasal değer yüklü çeşitli türden paylaşımlar kişilerin birbirini algılamasında, tanımlamasında ve değer yargısı geliştirmesinde temel bir referans kaynağı olabilmekte ve kişilerarası ilişkilerin biçimlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

Bu konuda herhangi bir deneyim yaşamayanların ise çoğunlukla siyasal içerikli paylaşımlardan özellikle uzak durduğuna yönelik yaygın kabul bulunmaktadır. Örneğin Thorson (2014), üniversite öğrencilerinin, yanlış anlaşılacakları veya haksız bir şekilde yargılanacaklarından korktukları için Facebook'ta siyasal içerikli paylaşımlar yapmaktan kaçındıkları yönünde bulgular bulmuştur. Dijital ortamlarda ortaya çıkan düşmanca fikirlerin ya da paylaşımların yarattığı etkiler üzerine yapılan son çalışmalar benzer şekilde, birbirine karşıt bilgilerin varlığının kullanıcıların kendilerini ifade etmelerini engelleyebileceğini ortaya koymuştur (Lane vd., 2017:3; bkz. Hampton vd., 2014). Bu durum Gearhart ve Zhang'a (2015) göre, insanların özellikle azınlıkta olduklarına inandıklarında görüşlerini açıklamak konusunda daha az istekli olduklarını öngören *suskunluk sarmalı teorisiyle* uyuşmaktadır

Yang vd.'lerinin (2017:23) ifade ettiği yaygın kabul edilen görüşe göre, sosyal medya zayıf bağlara dayalı ilişkileri ve bilgi paylaşımını yaygınlaştırarak iletişimi çeşitlendirdiği için kişilerin sosyal ağlarda anlaşmazlığa veya çatışmaya maruz kalma olasılıkları artmaktadır (bkz. Brundidge, 2010; Kim vd., 2013; Barnidge, 2015). Netice itibarıyla, dijital sosyal mecraların sunduğu olanaklar geniş kitleler arasında tartışmayı ve müzakereyi teşvik etme potansiyeline sahiptir. Ancak, bu tür tartışmalar her zaman rasyonel değildir. Bu mecralar üzerinden gerçekleşen tartışmalar, ideal ve sağlıklı bir demokratik tartışmayı engelleyen rahatsız edici ve gergin yorumlar ya da cevaplar şeklinde son derece nezaket dışı bir hal alabilmektedir. Bu anlamda, çevrimiçi ortamlarda nezaketsizliği anlamak önemlidir, çünkü araştırmalar siyasal içerikli tartışmalarda kişilerin sıklıkla rencide edici söylemlerle karşılaştıklarını ortaya koymaktadır.

Nezaket Dışı Siyasal Değer Yüklü Paylaşımlara Maruz Kalma

Birçok araştırmacı, çevrimiçi siyasal içerikli paylaşımlarda ya da yorumlarda nezaketsizliğin varlığının yaygın olduğunu kabul etmektedir (Gervais, 2015:168; bkz. Sobieraj ve Berry, 2011; Coe vd., 2014; Hutchens vd.,

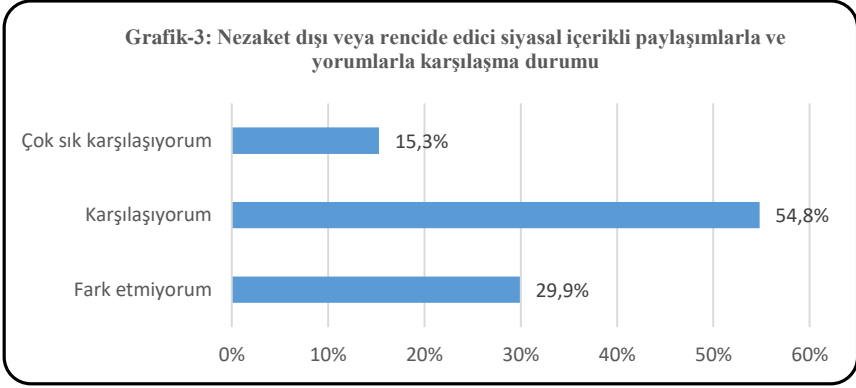

2015) Rains vd.'leri (2017:164) son yıllarda vatandaşların nezaketsizlikle ilgili kaygılarının çok belirgin hale geldiğini vurgulamaktadırlar. Örneğin, ABD'lilerin %95'i *ulusun nezaketsizlik problemi* yaşadığını ve %70'i bunun *kriz seviyesine* ulaştığına inanmaktaydı (bkz. Shandwick, 2013). Bunun sadece ABD için değil birçok ülke için geçerliği olduğunu varsaymak için yeterli gözlem ve deneyimler bulunmaktadır.

Siyasal içerikli söylemlerde nezaketsizlik, hafif derece saygısızlıktan hakarete kadar varan (Sobieraj ve Berry, 2011:29) biçimlerde (alay, yalan abartma, küçümseyici veya rencide edici dil, alaycı lakap gibi) çok sıklıkla karşımıza çıkabilir (Rösner vd., 2016:462). Ayrıca, literatürde saldırgan, küçümseyici veya rencide edici davranışlar düşmanca sözel davranışlar olarak tanımlanmış olan *kışkırtıcı* olarak kabul edilmektedir. O'Sullivan ve Flanagan'e (2003:85) göre, kışkırtma süreci çeşitli perspektiflerden kural-ların ihlal edilmiş olduğuna dair algılanan bir mesajın yaratılmasını, iletilmesini ve yorumlanmasını içerir. Böylece, kışkırtma, çeşitli çevrimiçi iletişim ortamlarında agresif veya düşmanca mesajların yorumlanmasını ve gönderilmesini gerektirir.

Dijital sosyal mecralar üzerinden yapılan çeşitli türden siyasal değer yüklü paylaşımlar kişilerin kişisel görüşlerini yansıtıyor olsa da bu durum belli toplumsal kesimleri hedef alabilmekte onların değer dünyalarına yönelik saldırgan ve kışkırtıcı bir hareket olarak algılanabilmektedir. Kişilerin bu ortamlardaki arkadaş listelerinde yer alanların önemli bir kısmı aynı zamanda onların sosyal çevreleri olarak kabul edilebilir. Bu sosyal çevrede yer alanların paylaşımları halihazırdaki potansiyel ilişkilenmeleri etkileyebilecek düzeye gelebilmektedir. Nitekim, bu mecralardaki etkinlikler karşılıklı bir süreç olarak düşünüldüğünde, kişilerin dijital ortamlardaki arkadaş çevresinde yer alanların nezaket dışı siyasal içerikli paylaşımlarına ya da yorumlarına maruz kaldıkları durumlar yaygın yaşanabilmektedir (Grafik-3).

Veriler, katılımcılar arasında *nezaket dışı* veya *rencide edici* siyasal içerikli paylaşımlarla ya da yorumlarla *karşılaşanların* oranının %54.8 ve çok sık karşılaşanların %15.3 olduğunu göstermektedir (Grafik-3). Çalışmalar çevrimiçi siyasal içerikli paylaşımlarda, yorumlarda ya da tartışmalarda nezaket dışı, küçümseyici ya da kışkırtıcı türden ifadelerin veya diyalogların yaygın bir durum olduğunu göstermektedir (bkz. Cicchirillo, 2015; Hutchens vd., 2015).

Yine, Hutchens vd'lerinin (2015:1203) işaret ettiği bir dizi çalışma, çevrimiçi yorumların büyük bir bölümünün agresif veya saldırgan iletişim taktiklerini içerdiğini ortaya koymaktadır. Örneğin, siyasal içerikli tartışmalar üzerine bir analizde, çevrimiçi yorumların %30'unun nezaket dışı veya kaba olduğu sonucuna ulaşılmıştır (bkz. Papacharissi, 2004). Upadhyay (2010:123) ayrıca katılımcıların grup dışı üyelerle görüşmelerinde sıklıkla bariz bir ağır kızdırıcı dil kullandıklarını ortaya koymuştur.

Araştırmanın nitel verileri de katılımcılar arasında kendi değer yargılarına yönelik olumsuz veya nezaket dışı siyasal değer yüklü paylaşımlara maruz kalanların bazı deneyimlerini açığa çıkarmaktadır. Nitekim, katılımcıların bu türden ortamlarda nezaket dışı siyasal değer yüklü paylaşımlarla karşılaşmalarından kaynaklanan bazı duygusal tepkilerini yansıtan söylemler ön plana çıkmaktadır:

“...benim CHP’li bir arkadaşım vardı. Çok da severim kızı gerçekten. Ama şöyle bir şey paylaşmış. Bu şehit olayları sırasında siz kapalılar içkili sofralarda yiyecek için gezin biz bu ülkeyi koruruz, savunuruz falan gibi bir yazı yazmış. Bundan öncesinde de kapalı veya dindar olanları yaftalayan daha doğrusu hepsini aynı kefeye koyan ifadeler kullanıyordu. En sonuncusunda sinirlendim. Ben bunda çok üzüldüm mesela. Kendimi dışlanmış hissettim...” (G.15, K-23).

“...böyle bir olay yakın zamanlarda gerçekleşti ve gerçekten üzüldüm. Arkadaşımın bu kadar da düşüncesiz ve bazı şeyleri başkasının aklıyla izah ettiğini görmek üzdü beni. Kendisinin yanlış olduğunu ve olayın gerçek yüzünün ne olduğunu anlatınca o paylaşımını sildi...” (G.50, E-26).

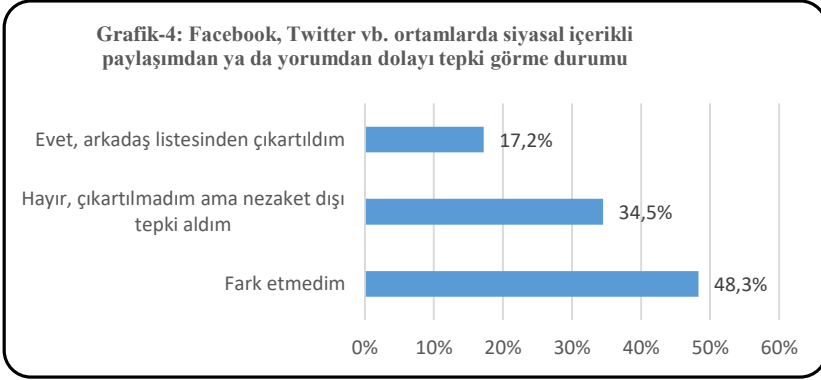
“...Mesela AKP’yi eleştiren bir caps yapıyor bir karikatür paylaşıyor. Bir yazı paylaşıyor ama o onun görüşü diyorum geçiyorum saygı çerçevesinde olduğu sürece. Ama bazıları oluyor ki çok gözü kara mı diyeyim hakaret içerikli küfür içerikli ve sürekliyse bu eğer ben her girdiğimde bunu görüyorsam bu beni bunaltıyor ve sinir ediyor...” (G.42, K.21).

Katılımcılar arasında arkadaş listesinde yer alan bazı kimselerin kışkırtıcı, alay edici ya da rencide edici nezaket dışı siyasal değer yüklü paylaşımlarına maruz kaldıklarını ifade edenlerin söylemleri bu türden paylaşımların kişilerde yarattığı *öteki’lik duygusuna* işaret etmektedir. Gervais (2015:168) çevrimiçi siyasal içerikli söylemlerin nezaketsiz olmasının kişilerde öfke duygularını uyandırabileceğini ve bunun da müzakere potansiyelini azaltabileceğini düşünmektedir. Ona göre bu etkiler, özellikle *dikkat çekme amaçlı (histrionik)* nezaketsiz söylemler içeren gönderilerde daha belirgindir. Başka bir açıdan genç katılımcıların Facebook vb. ortamlarda sosyal ve siyasal içerikli paylaşımlarından dolayı arkadaş listelerindeki kişilerden hiç tepki görüp görmedikleri veya nezaket dışı söylemlere maruz kalıp kalmadıkları konusu incelenmiştir (Grafik-4).

Araştırmanın verilerine göre, katılımcıların %17.2’si sosyal ağ ortamlarındaki siyasal içerikli bazı paylaşımlarından dolayı *arkadaş listesinden çıkartıldığı* bir durumla karşılaşmıştır. Katılımcıların %34.5’i ise arkadaş listesinden çıkartılmadığını ancak *nezaket dışı bir tepkiyle* karşılaştığını ifade etmiştir (Grafik-4). Araştırmanın bu yöndeki nitel verileri de katılımcılar arasında bu tür bir deneyimi olan kişilerin yaşadıkları duygusal gerilime dair örnekler sunmaktadır:

“...evet, olumsuz deneyimler yaşadık bazı arkadaşlarımla. Atatürk ilkelerine dayanarak bir paylaşım yapmıştım. Osmanlıcılığı fazla savunan bir arkadaş önce benimle tartışmaya girdi ve ardından cevap hakkı vermeden arkadaş listesinden sildi, engelledi. O yüzden siyasi kimliğimi çok fazla yansıtmak istemiyorum böyle durumlar yaşadıkça...” (G.7, E-28).

“...evet oldu ve buna üzülüm. Hiçbir arkadaşımı paylaştığı şeylere rağmen silmedim ve onlara karşı kırıcı paylaşımlarda bulunmadım. Ama benim arkadaşlarım benim gerçeklerimi anlatmamdan rahatsız oldular. Beni sildikleri oldu ve üzülüm...” (G.16, E-25).

“...seçim zamanı biz çalışıyoruz ev ev dolaşıyoruz partiyle ilgili paylaşımlar yapıyoruz sosyal medyadan herkese. Teyzemin kızı en yakın arkadaşım ben bu paylaşımları yapıyorum diye arkadaş listesinden çıkarttı beni. Hatta günlük hayatta bile ailecek konuşmadık. Hatta ve hatta seçim zamanı dolaşırken köşeye bile sıkıştırdılar bu konuda şiddete bile maruz kaldım...” (G.17, K-25).

Katılımcılar arasında siyasal değer yüklü paylaşımlarından dolayı yakın veya uzak çevresinden nezaket dışı tepki gördüğünü ifade edenlerin bazı söylemleri bu mecraların bireyler arası *gerilim yaratma potansiyeline* işaret etmektedir. “Kişilerarası bağlantıları kolaylaştırmak için tasarlanan mekanizmalar, kişisel ağların büyümesini kısıtlayan yeni, istenmeyen problemler de yaratmaktadır. Sosyal paylaşım ağlarının yüksek düzeyde görünür iletişim olanakları sunması nedeniyle, kullanıcılar arasındaki sosyal alışverişler bazen hedef kitlenin ötesinde olumsuz sonuçlar doğurabilmekte ya da beklenmedik gerilimler ortaya çıkarabilmektedir” (Binder vd., 2009:965). Paylaşmış oldukları siyasal değer yüklü içeriklerden dolayı arkadaş listelerinde yer aldıkları bazı kişiler tarafından listeden çıkartılmaları veya yorum düzeyinde yoğun bir nezaket dışı eleştiriye maruz kalmaları kişilerde derin bir *dışlanmışlık hissi, öfke ve ötekileştirilmiş hissetme duygusu* uyandırmaktadır. Gervais’e (2015:168) göre, bu konudaki deneyimler, nezaket dışı mesajların hoşnutsuzluk ve nefret duygularını artırdığını ve hoşnutsuzluklara maruz kalanlar arasında memnuniyeti azalttığını ortaya koymaktadır. Ayrıca, siyasal içerikli bir yorum, nezaket dışı bir yorum olduğunda, kişiler söylemi daha az tatmin edici bulur ve alternatif bakış açılarına daha az önem verirler. Kenski vd.’lerinin (2017:1)

belirttikleri üzere, nedeni ne olursa olsun, nezaketsizliğin, bunlarla karşılaşan kişilerin üzerinde olumsuz etkileri vardır. Örneğin, nezaketsizlik, siyasal argümanların algılanışına zarar verebilir (bkz. Brooks ve Geer, 2007; Mutz, 2007), siyasal güveni zayıflatır (bkz. Mutz ve Reeves, 2005), siyasal kurumların olumsuz algılanmasına neden olabilir (bkz. Muddiman, 2013) ve vatandaşlar arasında yüksek bir kutuplaşma algısı yaratabilir (bkz. Hwang vd., 2014).

Netice itibariyle internet, ifade özgürlüğü, fikir alışverişi ve halkın müzakeresi için fırsatlar sunmakla birlikte aynı zamanda bunların kötüye kullanımı için yüksek bir potansiyel de taşımaktadır. İnternet'teki anonimliğe çoğu kez atfedilen çevrimiçi yorumlama alanları sıklıkla alay etme ve küçük düşürmeden hakaret ve iftiraya kadar değişkenlik gösteren kaba ve nezaket dışı kullanıcı ifadelerine olanak vermektedir (Rösner vd., 2016:461; bkz. Santana, 2014; Rowe, 2015). Bu anlamda sosyal paylaşım ağları kişilerarası siyasal temelli iletişime olanak sağlamak açısından dijital kamusal alan için bir umut kaynağı olsa da bunun bir bedeli vardır. Çevrimiçi iletişimin sunduğu kısıtlanmasız ifade olanakları yüz yüze etkileşimlerden çok daha fazla nezaket dışı davranışlarla sonuçlanabilmektedir (Gervais, 2015:167; bkz. Papacharissi, 2004; Coe vd., 2014; Santana, 2014).

Nezaket Dışı Siyasal Değer Yüklü Paylaşımlar ve Ötekileştirmenin Dijital Yüzü

Çevrimiçi ortamlarda genellikle diğerlerine yönelik saldırgan veya hakaret edici nezaket dışı yorumlarda bulunmak daha kolay gerçekleşebilmekte ve bunun kişilerarası etkileşimlere yansımaları çok daha hızlı olabilmektedir. Örneğin Sibona ve Walczak (2011), Facebook'ta arkadaşlığı bitirmenin dört yaygın çevrimiçi nedeni olduğunu belirtmişlerdir: çok sık önemsiz gönderilerde bulunma, siyasal ve dinsel içerikli kutuplaştırıcı paylaşımlarda bulunma, cinsiyetçi ve ırkçı vb. uygunsuz paylaşımlarda bulunma ve gündelik yaşama dair (çocuk, eş, yemek vb.) paylaşımlarda bulunma. Araştırma bulguları ayrıca, kullanıcıların %55'inin çevrimiçi paylaşımlarından dolayı biriyle arkadaşlığını bitirdiğini, %28'inin ise çevrimdışı davranışlarından ötürü bitirdiğini ortaya koymuştur.

Nitekim, araştırmalar siyaset içerikli paylaşımların sosyal ağ sitele-
rinde arkadaşlığı bitirmenin en yaygın ikinci sebebi olduğunu göstermek-
tedir. En çok da kutuplaştırıcı siyasal içerikli mesajlara tepki veya siyasi
anlaşmazlıklara ya da nezaket dışı söylemlere maruz kalınması nedeniyle
arkadaşlıkların sonlandırıldığı tespit edilmiştir (Skoric vd., 2018:4; bkz.
Rainie ve Smith, 2012; Sibona, 2014). Çevrimiçi tartışmalarda kışkırtıcı,
tahrik edici ya da kırıncı olarak tanımlanan sözlü saldırılar, tartışmanın
içindeki diğer üyelere, belirli kuruluşlara, medyaya ya da bir haber ögesi-
nin kaynağına ya da politikacılar ya da belirli toplumsal kesimlere yöne-
lik olabilir (Rösner vd., 2016:461). Karşıt görüşlere sahip kişiler veya grup-
lar arasındaki artan düşmanlık göz önüne alındığında, insanların neden
birbirlerine saldırgan yorumlarla ateş ettiğini ve bu yorumların bireyler
üzerindeki potansiyel etkisini tespit etmenin zorunlu hale geldiğini söyle-
yebiliriz.

Dijital sosyal mecralarda siyaset değer yargılarına yönelik küçümse-
yici, alay edici ya da rencide edici nezaket dışı paylaşımlarla karşılaşma
ve ona maruz kalma durumu kişilerde birtakım tepkiler doğmasına neden
olabilmektedir. şüphesiz, bu tepkiler kişilerin bu mecralardaki paylaşım-
ları dikkate alma ya da ona değer atfetme düzeyine göre değişebilmekte-
dir. Dolayısıyla, kişilerin bu türden maruz kalma durumlarında verdikleri
ya da vermedikleri tepkiler birbirinden farklılaşabilmektedir. Bu yönde,
katılımcıların Facebook, Twitter vb. ortamlarda arkadaş listelerinde yer
alan kişilerin siyasi, dini vb. görüşlerini kötüleyen, küçümseyen veya ha-
karet eden nezaket dışı paylaşımlarıyla karşılaştıklarında ne yönde bir
teпки verdikleri konusu incelenmiştir (Tablo-1).

Nicel kapsamda elde edilen verilere göre, katılımcıların %32.9'u ben-
imsedikleri değer yargılarına yönelik kışkırtıcı, küçümseyici veya hakaret
içerikli nezaket dışı siyasal değer yüklü paylaşımlara maruz kaldıklarında
herhangi bir şey yapmadığını ve umursamadığını ifade etmiştir. Katılımcıların
%15.1'i *ilgili kişiyi arkadaşlık listesinden çıkartmadığını ama onun hakkındaki
düşüncelerinin değiştiğini*; %11.2'si *çoğunlukla ilgili kişiyi arkadaş listesinden
çıkarttığını*; %11.3'ü *uyardığını*; %9.7'si *arkadaş listesinden çıkartıp mümkünse
bir daha görüşmediğini*; %5.7'si *ilgili kişiyi olan ilişkisini tekrardan gözden
geçirdiğini* belirtmiştir (Tablo-1). Genel olarak değerlendirildiğinde genç
bireylerin dijital sosyal ortamlarda değer yargılarına yönelik
karşılaştıkları nezaket dışı paylaşımlar yapan arkadaş listelerinde yer alan

kişilere karşı birbirinden farklı olarak kabul edilebilecek çeşitli tepkilerde buldukları anlaşılmaktadır. Nicel veriler bu tür paylaşımların kişilerarası ilişki ve etkileşimi olumsuz yönde önemli ölçüde etkilediğini göstermektedir.

Tablo-1: Facebook, Twitter vb. ortamlarda değer yargılarına yönelik kışkırtıcı veya hakaret içerikli nezaket dışı siyasal değer yüklü paylaşımlara maruz kalma durumunda verilen tepkiler

	%	Sayı	Biri- kimli Yüzde
Çoğunlukla arkadaş listemden çıkartıyorum	11,2	110	11,2
Uyarıyorum	11,3	111	22,6
Herhangi bir şey yapmam, umursamam	32,9	322	55,5
Listemden çıkartırım ve mümkünse bir daha görüşmem	9,7	95	65,2
Listemden çıkartmıyorum ama onun hakkındaki düşüncelerim değişiyor	15,1	148	80,4
O kişiyle olan ilişkiyi tekrar gözden geçirdim	5,7	56	86,1
Böyle bir şeyle hiç karşılaşmadım	13,9	136	100,0
Toplam	100,0	978	

Sibona (2014), insanların önemsiz meselelerle ilgili çok fazla gönderi paylaşan ve ayrıca kutuplaştırıcı gönderi paylaşan diğerleriyle arkadaşlık etmeme eğiliminde olduklarını ileri sürmektedir (ayrıca bkz. Sibona ve Walczak, 2011). Benzer şekilde, Rainie ve Smith (2012:6), sosyal paylaşım ağlarında bir kişiyle bağlantıyı koparmanın önemli bir nedeninin, siyasal içerikli çok sık yapılan paylaşımlar olduğunu ortaya koymaktadır. Çalışmanın bu yöndeki nitel verileri de dijital sosyal ağlar üzerinden değer yargılarına yönelik kışkırtıcı, küçümseyici veya hakaret içerikli nezaket dışı siyasal değer yüklü paylaşımlara yönelik kişilerin verdikleri tepkilerin çeşitliliğini göstermektedir. Bu çerçevede elde edinilen nitel düzeydeki bulgular belirli *kategorilere* ayrılarak sunulmaya çalışılmıştır:

Zoraki Görmezlikten ya da Duymazlıktan Gelme

Genç katılımcılar arasında arkadaş listesinde yer alan bazı kişilerin değer yargılarına yönelik kışkırtıcı, küçümseyici veya hakaret içerikli nezaket

dışı siyasal değer yüklü paylaşımları karşısında herhangi bir şey yapmadığını veya umursamadığını ifade edenlerin söylemleri tepki vermeme durumunun bir tür *ıçe atma*, *bıkkınlık*, *çaresizlik* veya *zoraki bir görmezden gelme* durumu olduğuna işaret etmektedir:

“...herhangi bir şey yapmam, görmezden gelirim. Özellikle seçim döneminde görüşüme zıt olanların paylaşımlarını gördüm ama hiçbir şey yapmadım, görmezden geliyorum, sabır diliyorum. Allah sonumuzu hayır etsin... insan üzülüyor, biraz olsa da ne hale geldik diye. Tepki göstermiyorum insanlara bir şey anlatmak değiştirmek zor...” (G.40, E-23).

“...sabırımı zorlayan insanlar var. Ama bir şey hissetmemeye çalışıyorum...sinirleniyorum kendi kendime söyleniyorum. Tepki gösterme gereği duyduğum oluyor. Ama artık çok bıktım, görmek istediklerimi görüyorum sadece galiba...” (G.54, K-23).

“...çok oldu. Hiç hoşlanmıyorum bu durumdan ama bazı şeyleri görmemek daha sağlıklı oluyor...tepki vermekten ya da açıklamaktan, savunmaktan bıktım. Alıştım tepki vermiyorum. Önceden beni rahatsız ederdi. Halan daha öyle ama insanların gördüklerini yorumlama şekilleri hep aynı...” (G.48, K-24).

Katılımcıların söylemlerinden anlaşıldığı üzere, nezaket dışı algılanan siyasal değer yüklü paylaşımlar karşısında tepki vermediğini ifade edenlerin bu tutumu çoğunlukla *zoraki bir görmezlikten gelme* veya *ıçe atma* eylemine işaret etmektedir. Bireyler bu tür paylaşımların sıklığı ve karşılık verme eylemlerinin çoğunlukla sonuçsuz kalması nedeniyle *bıktıklarını* ve kendilerince en iyi yolun *umursamıyor gibi* yaparak sadece görmek istediklerini görmek olduğunu ifade etmektedirler. Kişiler bu tür paylaşımlardan son derece olumsuz yönde etkilenseler dahi kendilerine bir şekilde hakim olmak zorunda hissetmelerinden dolayı bunu herhangi bir karşı tepkiye dönüştürmediklerini ifade etmektedirler. Ancak bu *zoraki görmezlikten* ya da *duymazlıktan gelme* durumu kişilerin listelerinde yer alan nezket dışı siyasal değer yüklü paylaşım yapanlara yönelik olumsuz düşüncelere kapılmalarını ya da öfkeye kapılmalarını engellememektedir.

Paylaşımında bulunma ve paylaşımlara yorum yapma kolaylığı nispeten öznel ve büyük olasılıkla katılımında kimin bulunduğu ve içinde bulunulan bağlama bağlıdır. Papacharassi'ye (2012) göre, bu hareketlerin kamusal alandaki görünürlüğü nedeniyle, kişiye özgü bir performans sergilenmektedir Bu performans oldukça stresli bir arayış ya da çaba olabilir.

Teknolojik gelişmeler ise bu stresin sürekli daha da artmasına neden olabilir. Bode'ye (2017:2) göre, sosyal medyada siyasal içerikli paylaşımlar yapma veya onun üzerine yorumda bulunma konusunda bazı kullanıcılar içeriği yanıtlamak yerine görmezden gelmeyi seçmektedirler. Zira, Lane vd.'leri (2017:4) siyasal anlaşmazlıkların kullanıcılar arasında çatışma potansiyelini işaret ettiği durumlarda, bu türden paylaşımların kişilerin saygınlıkları açısından riskli olmasının da mümkün olduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla, kullanıcıların içerikle ilgili yorum yapabilecekleri teknik kolaylığa rağmen, bunun ne zaman ve nasıl yapılacağına karar verme süreci hiç kolay olmayabilir.

Karşılık Verme - Öfkelenme - Agresif Davranma

Gervais'e (2015:169) göre, insanlar politik bir düşünceye karşı hoşnutsuzluk, kızgınlık ve nefret hissettiklerinde, politik değerlendirmelerini daha çok parti kimliğine veya önceden var olan tutumlarına dayandırmakta, bilgi arayışlarını bu tutumları güçlendiren kaynaklarla sınırlamakta ve siyasal içerikli tartışmalarda uzlaşmaya daha az istekli olmaktadır (bkz. Valentino vd., 2008). Bu yöndeki gündelik nezaketsizlik üzerine yapılan araştırmalar, nezaket dışı davranışlar ya da söylemler karşısında rahatsız olanların sergiledikleri en yaygın duygusal tepkinin öfke ya da kızgınlık olduğunu göstermektedir (Gervais, 2015:169; bkz. Smith vd., 2010).

Ayrıca, Rösner vd.'lerinin (2016:462) işaret ettikleri yakın dönem bazı araştırmalar, kullanıcılar tarafından yapılan nezaket dışı yorumların, bunlarla muhatap olan diğer kişilerin mevcut tutumlarını kutuplaştırdığını (bkz. Anderson vd., 2014) ya da onların yorum yapma davranışlarını etkilediğini (bkz. Zimmerman ve Ybarra, 2014) ortaya koymaktadır. Bu çerçevede, katılımcılar arasındaki bazı kişilerin söylemleri dijital ortamlarda kimi arkadaşlarının nezaket dışı siyasal değer yükü paylaşımlarına yönelik tepki vermenin daha çok bir *zorunluluk* gibi algılandığını, aynı şekilde karşılık verilmesi gereken bir durum olarak düşünüldüğünü ve bunun sonrasında öfke ve hakarete dönüştüğünü göstermektedir:

"...çok kızıyorum paylaşımı yapana ve yorum yapma gereği duyuyorum. Tepki vermezsek sinek gibi eziliriz bir gün..." (G.36, E-24).

“...rahatsız oluyorum. Paylaşım yapanları listemden çıkarıyorum. Eğer kişi artık görüşlerini ifade ederken hakarete dayalı paylaşım yaparsa, belli sınırları aşar ve küfür içerirse silerim. Bende küfür ederim. Tartışmak istemesem de tartışıyorum. Zihniyet yok zaten...” (G.25, K-23).

“...sinirleniyorum yani. Moralim bozulmak değil, sinirleniyorsun. Zaten sinir de iyice şey olunca... Tepki verdim. Çok verdim. Örnek olarak işte o arkadaşı vereyim. Yani geçip karşısına sövdüğümü de biliyorum...” (G.9, E-18).

“...beynini kiraya vermiş insanların, sorunları mutlulukmuş gibi insanlara servis edilmesine bozulurum. Önce kendi içimde bir güzel saydırırım. Sonra daha uygun bir üslupla yorumumu yaparım...” (G.5, K-23).

Söylemlere göre, kişiler nezaket dışı algıladıkları siyasal değer yüklü paylaşımlara bir şekilde çeşitli türden yorumlarda bulunarak *karşılık verdiklerini* ifade etmektedirler. Bir birey rahatsız edici bir nezaketsizliğe maruz kaldığında ya da ait olduğu iç-grubu hedef alan bir nezaketsizlikle karşılaştığında muhtemelen incinecektir. Dolayısıyla, katılımcılar bu türden paylaşımlarla karşılaştıklarında incinmekte ve duydukları öfkenin sonunda mutlak olarak bir *karşılık verme zorunluluğu* duymaktadırlar. Mackie vd.’lerinin (2000:602) belirttiği üzere, bir dış gruba karşı duyulan nefret duygusu, *diğer tarafa* karşı koyma, itiraz etme ve bunlara saldırma eğilimine yol açar. Kişiler, değer yargılarına yönelik kışkırtıcı ve rencide edici siyasal içerikli paylaşımlara aynı şekilde karşılık vermekte, bu durum daha da ileriye götürülerek *hakaret içeren söylemelere* dönüşmektedir. Hutchens vd.’lerinin (2015:1202) yaptıkları araştırmaya göre de inançlarına doğrudan meydan okunduğunda bireylerin siyasal temelde bir tartışmaya, atışmaya veya ateşe girme olasılığı daha fazla yükselmektedir.

Takibi Bırakma - Gizleme

Facebook vb. sosyal paylaşım ağlarında özellikle siyasal içerikli nedenlerle arkadaşlıktan çıkarma veya takip etmekten vazgeçme eylemleri kullanıcılar arasında giderek yaygınlaşmaktadır. Örneğin, ABD’de sosyal paylaşım ağı kullanıcılarının %18 ila %26’sı (Facebook dahil, ancak bun-

larla sınırlı olmamak kaydıyla), siyasal içerikli konularla ilgili nedenlerden dolayı bir kişiyle olan bağlantısını koparmıştır (John ve Dvir-Gvirsman, 2015:954; bkz. Rainie ve Smith, 2012; Mitchell vd., 2014).

Özellikle en yaygın kullanılan sosyal paylaşım ağlarından olan Facebook'un sunduğu bir başka daha hafif düzeydeki bağlantı koparma eylemi, bir kullanıcının Facebook arkadaşlığını sona erdirmekten bir diğeri filtrelemesi yani *takibi bırakması* ya da *bağlantıyı gizlemesidir*. Bu yönde, katılımcıların belirli kısmının sosyal mecralardaki arkadaş listesinde yer alan kişilerin nezaket dışı paylaşımları karşısında tepki olarak yaygın bir biçimde *takibi bırakma* veya *gizleme* eyleminde buldukları anlaşılmaktadır:

“...yine daha önce söylemiştim. Bu tarz insanların gönderilerini gizliyorum. Arkadaş listemden çıkarmıyorum ama ters olan görüşleri de görmeyi istemiyorum...” (G.19, K-19).

“...çok nadir. Bazı arkadaşlarım salak salak şeyler paylaşıyordu. Silmedim ama takip etmektен vazgeçtim. Hep aynı şeyleri söylüyordu. MHP’liydi. Bıkkınlık verdiği için takipten vazgeçtim. Yoksa hala konuşuyoruz onunla, günlük hayatta muhabbet devam ediyor...” (G.23, K-21).

“...oldu, birkaç kişi. Yazdıkları saçma, bana uymuyordu bende takibi bıraktım. Hakaret doluydu. Benim görüşüme herkes uymak zorunda değil ama yine de dikkat etmeli. Birçok kişinin paylaştığı hoşuma gitmiyordu ama aynı sınıfta olduğum için silmiyordum...” (G.45, E-24).

Söylemlerde açığa çıkan anlama göre, kişilerin arkadaş listesinde yer alan bazılarının nezaket dışı siyasal içerikli paylaşımlarıyla karşılaşmaları neticesinde verdikleri tepkilerden biri sosyal mecra üzerinden *takibi bırakma* veya *gizleme* şeklinde gerçekleşmektedir. Facebook vb. ortamlarda arkadaş olunan bir kullanıcının bağlantısını gizlemek veya takibi bırakmak için, kullanıcıların bir hedeften güncellemeleri almamasını sağlayacak düğmeye basması yeterlidir (Pena ve Brody, 2014:144). Buna göre, kişiler düşünce ve görüşlerini rencide edici olarak algıladıkları siyasal içerikli paylaşımları yapanlara yönelik yoğun bir tepki gösterme ihtiyacı duymakta ve öfkelenmektedirler, ancak reaksiyonları çoğunlukla

sosyal mecralardaki arkadaş takibini bırakma veya gizlemekle sınırlı tutulmaktadır. Gizleme ve arkadaşlıktan çıkartma niyetleri, kaçınma, reddetme ve ilişki sonlandırma eylemlerine dayanmaktadır.

Arkadaş Listesinden Çıkartma - Silme - Engelleme

Bireyler, daha önce arkadaş olmayı kabul ettikleri bir Facebook [veya Twitter] kullanıcılarını sayfasındaki arkadaşlıktan çıkart düğmesini tıklayarak arkadaşlıktan çıkartmayı tercih edebilir (Bevan vd., 2014:171). Sibona (2014:1677) Facebook'ta arkadaşlıktan çıkarmayı "ikili ilişkiyi sona erdirmek için bir kişinin bilinçli bir eylemi olarak tanımlar ve ikili arasındaki bağlantının kaldırılmasıyla açığa çıktığını" belirtir. Pena ve Brody'in (2014:143) işaret ettiği bazı araştırmalar, Facebook'ta arkadaşlıktan çıkartma konusuyla bağlantılı faktörleri incelemiştir. Örneğin, sosyal paylaşım ağı kullanıcılarının %63'ü arkadaş listesinden bazı kişileri çıkartmıştır. Arkadaşlıktan çıkartma sürecinde siyasi eğilimler önemli bir rol oynamaktadır (bkz. Madden, 2012). Bu yönde, Skorac vd.'lerine (2018:5) göre, sosyal medya ortamlarında karşıt ve siyasal açıdan kutuplaşan bilgilere maruz kalmak, arkadaşlıktan çıkarma ve gizleme eylemlerinin gerçekleşme olasılığını artıracaktır. Nitekim, Facebook vb. platformlarda arkadaşlıktan çıkartma, yalnızca çevrimiçi bir ortamda gerçekleşen ilişki sona erdirmeye şeklidir ve kullanıcılar tarafından kullanılan giderek yaygınlaşan bir seçenektir (Bevan vd., 2014:172). Çalışmanın nitel verileri de bu tespiti doğrulayacak türden söylemleri açığa çıkarmaktadır:

"...görürsem hiç çekinmeden listemden çıkarırım. Geçen gün 20 insan sildim. Seçimlerden sonra arkadaş listemde bazı insanlar hayırlı olsun uzun adam, Allah seni başımızdan eksik etmesin yorumlarını görünce dayanamadım sildim..." (G.25, K-23).

"...koyu solcular genelde nefret ithamı paylaşım yapıyorlar. Bu durumda gündelik hayatta konuşmasan olmayacak arkadaşlık listemden çıkarmak en mantıklısı oluyor. Ama mesela bir şehit verildiği zaman direkt hükümete ve destekçilerine yaftalamalar oluyor, bir yüklenme bir yüklenme. İşte o gün zaten sen mağlup oluyorsun. Böyle durumlarda maalesef kişisel psikolojik sağlığım için bir iki defa sildiğim oldu..." (G.16, E-25).

“...eğer küçümseme, hakaret varsa listemden çıkarırım. Bir arkadaşım sürekli benim görüşüme ve zihniyetime laf ediyordu sanki kendi görüşündeki ak kaşık gibi davranıyordu, genelleme yapıp kötilediği için sildim...” (G.45, E-24).

Söylemlerde rencide edici türden nezaket dışı siyasal içerikli paylaşımlara yönelik tepki verme biçimi olarak çoğunlukla *arkadaş listesinden çıkarma, silme* ya da *engelleme* eylemi ön plana çıkmaktadır. Kişiler, kendi değer yargılarına yönelik nezaket dışı olarak algıladıkları paylaşımları yapanların bu tutumunu kabul edilemez bulmakta ve sosyal mecralar üzerinden sürdürülen ilişkiyi sonlandırmanın haklı bir durum olduğuna inanmaktadır. Bevan vd.’lerine (2014:172) göre, arkadaşlıktan çıkart düğmesine basmak, kullanıcı için dürtüsel bir karar veya üzerinde çok fazla düşünülmüş bir eylem olabilir. Anlık bir dürtünün sonucunda bir kimseyi arkadaşlıktan çıkartmaya karar verildiğinde dahi, bu durum fark edildiğinde artık arkadaşça davranabilmek söz konusu olmayacaktır. Facebook’ta arkadaşlıktan çıkartma bir kişiyle olan ilişkiyi zayıflatmak veya onunla bağı kopartmak anlamına gelmektedir.

Neticede, arkadaşlıktan çıkartma ve gizleme davranışı bir ilişki sonlandırma biçimi olarak kavramsallaştırılır Ancak, Pena ve Brody’e (2014:143-144) göre, hem gizleme hem de arkadaşlıktan çıkartma bir bağlantıyı reddetmek anlamına gelse de, arkadaşlıktan çıkartma eylemi gizlemeye göre bir ilişkiyi sonlandırmakla eş anlamlıdır. Gizlenen kişiler birbirlerinin bilgilerine erişmeye devam etse de arkadaşlıktan çıkarılan kişiler birbirlerinin profillerine artık erişemez. Arkadaşlıktan çıkarılan kullanıcılar fiilen *çevrimiçi yabancılara* dönüşür.

Bu teknik özelliklerin teorik anlamları vardır, çünkü çevrimiçi arkadaş listesinden çıkartma eylemi farklı bir ilişki sonlandırma davranışına işaret etmektedir. Örneğin, çevrimdışı arkadaşlık ilişkileri çoğunlukla resmi olarak sona ermez veya bu deklare edilmez, kişiler sadece etkileşimde bulunmayı sonlandırır. Ancak, sosyal paylaşım ağı kullanıcıları arkadaşlıktan çıkarıldığını ve ilişkinin sona erdiğine dair görsel kanıta sahip olurlar (Pena ve Brody, 2014:144).

Çevrimdışı Gündelik Hayattan Çıkartma - Yok Sayma - Nefret Duyma

Genç bireylerin gündelik hayatlarında yüz yüze ilişkilerinin kimlerle, nasıl ve ne düzeyde gerçekleşmesi gerektiğine dair kararlarında bu mecralardaki özellikle *siyasal değer yargularını* ifşa eden [kışkırtıcı ya da rencide edici] paylaşımlar önemli birer belirleyici olarak dikkate alınabilmektedir (Ünal, 2017:2555). Facebook vb. ortamlarda gerçekleştirilen davranışlar şüphesiz internet temelli ortamlarla sınırlıdır; ancak bu platformlarda yapılan eylemlerin sonuçları bu mecraların sınırlarını aşmaktadır. İlişkinin çevrimiçi bitirilmesi, o kişiyle olan gündelik temasın da artık kalmamasına neden olabilmektedir (Sibona, 2013:3272).

Bu anlamda, dijital sosyal mecralar üzerinden yapılan nezaket dışı siyasal değer yüklü paylaşımların kişilerarası ilişkileri olumsuz yönde etkilediğine ve karşılıklı çeşitli tepkilere veya tavırlara yol açtığı konusunda kişilerin çeşitli deneyimleri bulunmaktadır. Söz konusu tepkiler sadece çevrimiçi mecralardaki ilişkilerle sınırlı değil doğrudan gündelik yüz yüze ilişkilere de yansiyabilmektedir. Dolayısıyla, genç katılımcılar arasında bu noktalara vurgu yapanların bazı söylemleri diğeriyle/ötekiyle ilgili çevrimiçi yaşanan olumsuz deneyimlerin kişilerarası çevrimdışı gündelik ilişkilerin seyri üzerindeki belirleyiciliğine işaret etmektedir (Tablo-2):

Tablo-2: Facebook, Twitter vb. ortamlarda nezaket dışı siyasal değer yüklü paylaşımların çevrimdışı gündelik ilişkilere yansımaları

	%	Sayı	Biri- kimli Yüzde
Evet, o kişiyle olan arkadaşlığım bozuluyor	11,6	113	11,6
O kişiye daha mesafeli davranmaya çalışıyorum	26,7	261	38,2
Genelde ilişkiimi bitiriyorum	9,2	90	47,4
O kişiyle olan ilişkiimi tekrar gözden geçiririm	10,8	106	58,3
Gündelik hayattaki ilişkilerime herhangi bir etkisi olmuyor	23,4	229	81,7
Böyle bir şeyle hiç karşılaşmadım	18,3	179	100,0
Toplam	100,0	978	

Araştırmanın nicel verilerine göre, Facebook, Twitter vb. ortamlardaki nezaket dışı siyasal değer yüklü paylaşımlar konusunda katılımcıların 58.3%'ü bir şekilde bunun *gündelik yüz yüze olan ilişkilerine yansındığını* ifade etmiştir. Katılımcıların, 26.6%'sı *gündelik hayatta o kişiye daha mesafeli davrandığını*, 11.6%'sı *o kişiyle olan arkadaşlığının bozulduğunu*, 10.8%'i *o kişiyle olan ilişkisini tekrar gözden geçirdiğini* ve 9.2%'si ise *o kişiyle genelde ilişkisini bitirdiğini* belirtmiştir (Tablo-2). Araştırmanın nitel verileri de dijital mecralar üzerinden paylaşılan içeriklerin doğrudan kişilerin gündelik yüz yüze ilişkilerini etkilediğine dair örnekler sunmaktadır:

"...oldukça çok etkiler. Gündelik hayatıma daha çok yansır, çünkü direkt ilişkiyi keserim ve çevremdekiler de bunu anlıyorlar hemen ne oldu diye soruyorlar..." (G.42, K-21).

"...silerim o kişiyle de görüşmem. İçindekileri oraya yansıtıp o karalamaları yapıyorsa, benim ve benim gibilerin görmeyeceğini sanıyorsa ben de çıkarırım hayatımdan çünkü bilerek yapıyordur..." (G.57, E-26).

"...gerçekten çok gerici düşünüp aklıma her şeye kapatmış insanları kendimden uzaklaştırıyorum ve gerekirse bu konuda kırıcı oluyorum. Silerim, engellerim o karaktere sahip insanın bende ne işi var derim. Duvara çarpmalı ki, acaba ben nerede hata yaptım diyebilmeli..." (G.7, E-28).

Söylemlerde açığa çıkan şu ki, katılımcıların önemli bir kısmı değer yargılarına yönelik nezaket dışı ya da rencide edici türden siyasal içerikli paylaşımları hiçbir şekilde *kabul edilemez ve katlanılamaz* bulmaktadır. Dolayısıyla, kişiler bu türden durumlarda paylaşımı yapan kişilere yönelik olumsuz duygular beslemekte ve hem sosyal medya üzerinden arkadaşlıklarını sonlandırma gereği hissetmekte hem de gündelik hayatta yüz yüze ilişkilerini de *tamamen kopartma ihtiyacı* duymaktadırlar. Nitekim, nezaket dışı paylaşımlar kişilerarası ilişkilerin geçici ya da kalıcı bir biçimde bozulmasına ya da sekteye uğramasına neden olmaktadır.

Genel olarak, zayıf bağlar daha yüksek oranda kesilir. Zayıf bağlara sahip kişilerle olan bağlantılarımız politik argümanlara karşı daha kırılabilir (Grevet vd., 2014:1400). Özellikle aşırı politik koşullar altında, genel olarak daha yoğun bir politik tartışma söz konusudur; dolayısıyla, zayıf iletişimimiz olan bazı kişilerin büyük

Tablo-3: Çok yakın dostların veya akrabaların nezaket dışı siyasal değer yüklü paylaşımlarına ve yorumlarına maruz kalındığında verilen tepkiler

	%	Sayı	Birikimli Yüzde
Evet, arkadaş listemden çıkarttım	8,5	83	8,5
Uyardım	12,4	121	20,9
Herhangi bir şey yapmadım ama çok gücendim	27,5	269	48,4
Listemden çıkarmadım ama çıkarmayı düşündüm	7,4	72	55,7
Listemden çıkarttım ve bir daha görüşmedim	4,7	46	60,4
O kişiyle olan ilişkiyi tekrar gözden geçirdim	8,3	81	68,7
Böyle bir şeyle karşılaşmadım	31,3	306	100,0
Toplam	100,0	978	

ölçüde farklı olan görüşlere sahip olduğunu keşfederiz. Ayrıca, bu türden zayıf bağlantı içinde olunan çevrimiçi bir ilişkiyi sona erdirmek için ödenecek bedel nispeten düşüktür (John ve Dvir-Gvirsmen, 2015:957; bkz. Lopez ve Ovaska, 2013; Grevet vd., 2014).

Zayıf Bağlar – Güçlü Bağlar ve İlişkilerin Çözülmesi

Çevrimiçi ortamlarda zayıf bağlara sahip olunan kişilerle ilişkilerin çözülmesi daha kolaydır, çünkü onlarla hem sosyal ilişkilerimiz daha düşük düzeydedir hem de teknolojik olarak çevrimiçi bir bağı koparmak daha kolaydır. Ancak, John ve Dvir-Gvirsmen'a (2015:957) göre, aile üyeleri, akrabalar veya yakın arkadaşlarla sahip olunan daha güçlü ilişkilerin, siyasal içerikli anlaşmazlıklara veya çatışmalara daha dirençli olması beklenir (bkz. Grevet vd., 2014). Daha dirençli olması beklense de sosyal ağlarda paylaşılan nezaket dışı siyasal değer yüklü içerikler kişilerin sadece zayıf bağlılıkları olan arkadaşlıklarını değil çok yakın dostluklarını ya da akrabalık ilişkilerini de etkileyebilecek düzeyde olabilmektedir (Tablo-3).

Verilerden, katılımcıların %68.7'sinin arkadaş listesinde yer alan çok yakın dostlarının veya akrabalarının inançlarını ya da siyasal görüşlerini rencide eden nezaket dışı paylaşımlarıyla karşılaştıkları ve çeşitli tepkiler verdikleri anlaşılmaktadır (Tablo-3). Bu mecralardaki nezaket dışı söylemler, yorumlar ve paylaşımlar çok yakın dostluk ya da akrabalık

ilişkisinde olunan kişilerle çevrimdışı gündelik etkileşimleri etkileyebilmektedir. Bu anlamda, dijital sosyal paylaşım ağları üzerinden siyasal değer yargılarına veya düşünce dünyalarına yönelik nezaket dışı yorumlar ya da paylaşımlar bireyler için gündelik hayatın *temel bir biçimlendiricisi* haline gelebilmekte ve çok yakın dostluk ya da akrabalık ilişkilerinin *gözden geçirilmesine* veya *sonlandırılmasına* neden olabilmektedir. Araştırmanın bu yöndeki nitel verileri de nicel verileri destekler niteliktedir. Katılımcıların çok yakın dostlarının nezaket dışı ya da rencide edici siyasal değer yüklü paylaşımlarıyla karşılaştıklarındaki davranış biçimlerinden biri *uyarıda bulunma* ya da *çatışmadan ve gerilimden uzak durma* biçiminde gerçekleşmektedir:

“...böyle paylaşımlar gördüğümde önce bir paylaşana bakarım. Benim için kıymetli değilse pek takmam. Yakın bir dostumsa eğer rahatsız olduğumu belirtirim. Çünkü kendileri bana söylüyorlar...” (G.20, K-23).

“...tepki göstermeyi arzu ediyorum ama sonucunda insanları kırıngılığa götürecek durumlar olacağından vazgeçiyorum. Böyle paylaşımları gördüğümde, insanların bilinçsiz olduğunu görüyorum...” (G.7, E-28).

“...sinirlenirim. Bir o dur yani başka bir şey yapmam. Gidip yani dostluğumu keseceğimden değil. Gider yüzüne laf söylerim mesela. En fazla bu olur. Ya da arama mesafe koyarım en fazlası...” (G.9, E-18).

Katılımcıların söylemleri göstermektedir ki sosyal mecralardaki nezaket dışı siyasal değer yüklü paylaşımlar bireylerde önemli ölçüde bir teki verme isteği doğurmakta ya da kişilerin kendilerini kötü hissetmesine neden olmaktadır. Ancak, buna rağmen tepki vermemeyi tercih eden kişilerin tutumları *çatışmadan* ya da *gerilimden kaçınmak* ve *dostluklarını kaybetmekten sakınmak* noktasındaki hassasiyete dayalı olarak şekillenmektedir.

Yaygınlığına rağmen, sosyal medyada siyasal [değer yüklü] bilgi paylaşımları, kullanıcıların saygınlıkları ve ilişkileri açısından potansiyel olumsuz sonuçlara yol açabilecek riskli eylemlerdir (Lane vd., 2017:3). Zira, Thorson’a (2014:213) göre, özellikle ilişki sürdürmek için sosyal medyayı kullananlar, siyasal temeldeki anlaşmazlıkları ilişkilerine yönelik tehdit olarak yorumlayabilir ve siyasal değer yüklü paylaşımları

sosyal etkileşimlerini daha da bozabilecek bir davranış olarak görebilirler. Gerçekten de, bazı kullanıcılar ihtilafli konuları tartışmaktan kaçınmakta ve olası tüm kitleler için güvenli olan konularda bilgi paylaşmayı tercih etmektedir (Lane vd., 2017:4; bkz. Marwick ve boyd, 2011). Ayrıca, verilerden anlaşıldığı üzere kişilerin kaybetmekten korktukları ancak rahatsız oldukları siyasal değer yüklü paylaşımları yapan yakınlarına yönelik çoğu zaman uyarıda bulunmayla yetindikleri de anlaşılmaktadır. Fakat, *uyarıda bulunma* ilişkinin yakın gelecekte bozulma potansiyeline de işaret etmektedir. Nitekim, katılımcıların önemli bir kısmı da çok yakın bazı dostları ve hatta akrabaları tarafından paylaşılan nezaket dışı ve rencide edici siyasal değer yüklü paylaşımların ilişkinin sonlanmasına kadar gidebilecek sonuçlarının olduğunu göstermektedir:

“...zamanında yediğimiz içtiğimiz ayrı gitmeyen bir arkadaşımın Gezi olaylarına sağ sol herkes destek vermişti. Meydanlarda hem Ne mutlu Türküm diyene hem de Ne mutlu Kürdüm diyene diyen insanların yan yana olması ve bu duruma arkadaşımın karşı olması ve bu tarz bir paylaşımında bulunması sebebiyle hem arkadaş listem de hem de hayatımda değil...” (G.12, E-24).

“...evet yaşadım. Paristeki olaylardan sonra profil fotoğrafını Fransız bayrağı yapan amcama karşı şöyle bir söz paylaştım: toprağında Fransız bayrağı dalgalanmasın diye ölen ceddin profil resmini Fransız bayrağı yapan torunlar gibi bir söz paylaştım. Amcam da bana hemen mesaj attı. Fransa ‘da ölenlerin de aileleri var yazık insanlığımdan utan acıyorum sana o kadar mı zavallısın gibi hakaret içerikli bir sürü şey söyledi. Ben de dedim ki; ben ne diyorum sen bana ne diyorsun, biz de şehit verdik onların bayraklarını Türk bayrağı yaptılar mı dedim. Asıl sana yazık sen şehitler verildiği zaman Türk bayrağı yapamadın ama Fransız bayrağı yapabildin gibi karşılıklı bulundum...” (G.17, K-25).

“...maalesef bunu üzümlere söylüyorum. Babamın bir arkadaşı vardı Yusuf abi. Severdim de kendisini. Face’de sürekli yandaş gibi paylaşımları oluyordu. Ben bunları göre göre o adamın yüzüne nasıl bakayım tekrar. Yanımdan geçerken dönüp bakma gereksinimi bile duymam. Çok sevdiğim bir insandı kendisi. Ama şu anda selam bile vermeye tenezzül etmediğim birisi. İnsanlar olaylara objektif bakamıyorlar. Savundukları yönden bakıyorlar. İnsanlar saygısız, hakaret, argo kullandığı sürece de bu tarz paylaşımlar insan ilişkilerini etkiler...” (G.18, K-22).

Söylemler, sosyal mecralar üzerinden yapılan nezaket dışı siyasal değer yüklü paylaşımların kişilerin *çok yakın dostluklarını* ve hatta *yakın akrabalık ilişkilerini* etkilediğini göstermektedir. Kişiler için sahip oldukları değerlere yönelik yapılan nezaket dışılıkların yarattığı negatif duygular çok yakın ilişkide olunan kimselerle dahi ilişkinin *sonlandırılmasına* kadar gidebilmektedir. Sibona'nın (2013:3273) belirttiği üzere, ilişkinin bozulmasına yönelik tepkiler çoğunlukla şok, güvensizlik, inkar, öfke ve acı, suçluluk, üzüntü ve depresyon, yalnızlık, çaresizlik, kayıtsızlık, rahatlama ve coşku gibi bir dizi duyguyu içerir. Verilen tepkiler, cinsiyete, kültüre, benlik saygısına ve ilişkiye nasıl bakıldığına göre şekillenir.

Genel olarak değerlendirilirse, insanlar genellikle bir tartışma konusu hakkındaki görüşlerini belirtmek için hakaret içeren çeşitli kaba ifadeler ve küfürlü bir dil kullanabilmektedir. Rösner vd.'lerinin (2016:461) belirttiği üzere, çevrimiçi bu türden saldırıların olumsuz psikolojik etkilerinin ötesinde, nezaket dışı ve yıkıcı kullanıcı yorumları, diğerlerinin bu kaba davranışları taklit etmesine neden olabileceği için çevrimiçi tartışmaların kalitesine yönelik bir tehdit de olabilir (bkz. Zimmerman ve Ybarra, 2014) veya nezaket dışı yorumları yazanlara karşı kızgınlık ve nefret duygusu açığa çıkacağı için tartışmadan alınan doyum azaltacaktır (bkz. Gervais, 2015). Bu nedenle, çevrimiçi tartışmalardaki nezaket dışılıklar, kişilere anında etki edebilir ve onların sonraki yorumlama davranışlarını veya duygusal tepkilerini en yakınlarına yönelik dahi olumsuz yönde şekillendirebilir.

John ve Dvir-Gvirzman'a (2015:954) göre, Facebook vb. paylaşım ağlarında siyasal nedenli arkadaşlıktan çıkartma eyleminin önemli sonuçları vardır. Paylaşım ağlarında karşıt görüşlü olanları politik nedenlerle arkadaşlıktan çıkarma ya da bağlantı kesme eylemleri, kişiler için politik olarak daha homojen bir sosyal ağ ortamı yaratacaktır. Bunun sonucunda da politik görüşlerin kutuplaşması yani politik söylemlerin ve yurttaşlık tartışmalarının bozulması söz konusu olacaktır (bkz. Sunstein, 2009; Stroud, 2010). Bu anlamda, Facebook ve diğer sosyal paylaşım ağları politik dışavurum ve tartışmalar için gittikçe daha önemli alanlara dönüştüğü ölçüde bu endişeler daha güçlü hale gelecektir.

Bir düğmeye tıklama ile, bir kişi kendi görüşlerine uymayan gönderileri gizleyebilir ve kendi inançlarına meydan okuyan paylaşımları yapan-

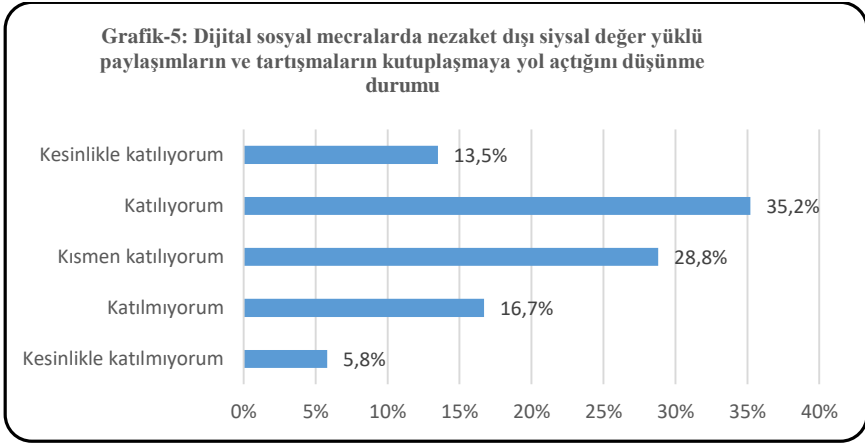
ları arkadaşlıktan çıkarabilir veya gizleyebilir. Kavramsal olarak, bu davranışlar, *seçici bir kaçınma* terimine karşılık gelmektedir ve bir kişinin aynı fikirde olmadığı bilgileri engellemek için çabalarını ifade eder (Skoric vd., 2018:2). Bu eylemler, gelecekte istenmeyen paylaşımları ve kişileri otomatik olarak filtrelemeye ve sıkı kontrol edilen *bilgi ekolojileri* yaratmaya dönüşebilir (Skoric vd., 2018:2; bkz. Grevet vd., 2014; Bakshy vd., 2015). Bu da karşıt fikirlere, tutumlara ve inançlara sahip kişiler ve gruplar arasındaki *sosyal mesafenin* gerek çevrimiçi gerek çevrimdışı gündelik hayatta giderek artmasına neden olabilir.

Siyasal Değer Yüklü Paylaşımlar: Toplumsal ve Siyasal Kutuplaşma

Akademisyenler, bireylerin karşıt siyasal görüşlere sahip olanlarla gerçekleştirdikleri çevrimiçi tartışmaların [genel toplumsal] sonuçlarını anlamaya çalışmışlardır (Lane vd., 2017:1; bkz. Brundidge, 2010). Roy'a (2012) göre, sosyal medyanın ortaya çıkışı ve kullanımının yaygınlaşması -daha bilinçli ve birbiriyle bağlantılı vatandaşlar yaratmak gibi- pek çok potansiyel fayda sağlasa da aynı zamanda insanların bu ortamlarda politik olarak daha fazla kutuplaşmaya başladığı da giderek artan bir endişe kaynağı haline geldi. Bu özellikle karşıt siyasi partilerin ya da ideolojilerin destekçileri arasında yaygındır (Gruzd ve Roy, 2014:29). Bu anlamda, dijital medya ortamlarında karşıt siyasal görüşlere ya da değer yargılarına sahip bireylerin nezaket dışı siyasal değer yüklü paylaşımlarının sonucunda ortaya çıkan çoğu zaman çatışmaya dayalı iletişimlerin toplumsal düzeyde bir kutuplaşmayı ne derece etkilediği konusu daha önemli bir soru haline gelmektedir.

Önemli kolektif eylemlerden biri olarak, kutuplaşma örüntüleri toplumlarda yaygın olarak görülmektedir (Li ve Tang, 2012:710). Sosyolojik bir bakış açısından, kutuplaşma, bireylerin inançlarını aşırı ve çelişen pozisyonlarda ifade ettiklerinde ortaya çıkan sosyal bir olgudur (Morales vd., 2015:1). Kutuplaşma örüntüleri arasında kültür, sosyal normlar, siyasal seçimler ve çevrimiçi sıcak gündem tartışmaları sayılabilir (Li ve Tang, 2012:710). Guerra'ya (2013:215) göre, siyaset de kutuplaşmanın görüldüğü tipik bir alandır ve kutuplaşma zaman içinde aşırı görüşlerin artışı ve kutuplaşmış görüşlere yönelik eğilimlerin yükselmesinin bir sonucu olarak toplumda ayrışma ve siyasal çatışmaya neden olmaktadır.

Esteban ve Schneider'a (2008:139) göre de temel varsayımlardan biri şudur ki artan kutuplaşmanın çatışma riskini artırdığıdır. Araştırmanın bu yöndeki nicel verileri de katılımcılar açısından bu mecralardaki kabul edilebilir sınırları aşan nezaket dışı siyasal içerikli paylaşımların genel bir ötekileştirme ve toplumsal kutuplaşma nedeni olarak görüldüğünü göstermektedir (Grafik-5):

Araştırmanın nicel verilerine göre, katılımcıların %77,5'i farklı derecelerde olsa da dijital sosyal mecralar üzerinden yapılan nezaket dışı siyasal değer yüklü paylaşımların insanlar arasında ilişkileri bozduğunu, bireyleri ve grupları *kutuplaştırdığını* düşünmektedir (Grafik-5). Kutuplaşma karşı grup yabancılaştırması ve grup kimliği etkileşimlerinin sonucunda ortaya çıkar. Esteban ve Schneider'a göre (2008:132), kutuplaşmış toplum içinde bireyler kendi kimliklerini karşıt grup üyeleri üzerinden tanımladıklarında, kendilerini toplumsal ya da ideolojik olarak toplumun diğer üyelerinden farklı hissedeler. Bunun sonucunda çatışma ve nezaket dışılığın arttığı bir ortam doğmaktadır.

Cho vd.'lerinin (2016:102) belirttiği üzere, sosyal medyada kişilerin kendilerini siyasal temelde ifade etmesi, sahip oldukları mevcut politik tercihlerini güçlendirmektedir. Lee vd.'leri (2014:715) de, karşıt görüşlere maruz kalmanın, kamusal tartışma yapan kişiler arasında parti ve ideoloji hakkında daha kutuplaşmış düşüncelere yol açtığını iddia etmektedirler. Bu anlamda, kendini siyasal temelde ifade etme eylemi insanları, sahip

oldukları görüşlerinin daha güçlendirilmiş versiyonlarına doğru hareket ettirmekte (Skoric vd., 2018:5) ve çoğu zaman nezaket dışı tartışma ortamlarına sürüklemektedir.

Nezaket dışılığın hem bir nedeni hem de bir sonucu olarak kutuplaşma, aynı gruptakilerin homojenliğini pekiştirir, lakin grupların birbirinden uzaklaşmasına ve birbirini ötekileştirmesine yol açar. Her ne kadar tartışmalı olsa da (bkz. Yardi ve Boyd, 2010), dijital dünyada uyumsuz sesleri filtrelemenin [ve daha aşırı veya partizan görüşlere bağlanmanın] her zamankinden daha kolay olduğunu ve sonuç olarak [nezaket dışı söylemlerin yoğunluğunun ve derecesinin artmasına neden olarak] politik ayrışmayı [ve kutuplaşmayı] kolaylaştırdığını gösteren kanıtlar bulunmaktadır (John ve Dvir-Gvirzman, 2015:955; bkz. Sunstein, 2009; Himelboim vd., 2013; Cho vd., 2016). Çalışmanın bu yöndeki nitel verileri de bu mecralardaki çoğu zaman nezaket sınırlarını aşan siyasal değer yüklü paylaşımların kutuplaştırıcı ve insanları birbirinden uzaklaştırıcı etkisine dair açık göstergeler sunmaktadır:

“...insanları gruplara ayırdığımı, kutuplaştırdığımı hatta birbirine karşı düşman olabilecek duruma getirdiğini düşünüyorum. İnsanlar bazı şeyleri facede paylaşıyorlar sonra ister istemez onu görünce etkileniyorsun. Ben etkilenmem diyemem ama ben de etkileniyorum sanırım...” (G.31, K-21).

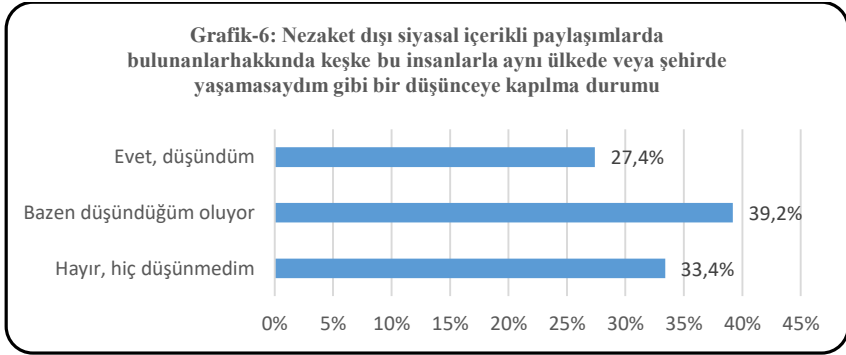
“...evet kardeşliği bozuyor. Bazen olmadık bir şey paylaşıyor, arkadaşım yakının diye bir şey yapmak istiyorsun. Ama ilişki zedelenmesin diye yapamıyorsun ama yine de duramıyorsun işte maalesef sosyal medya işte. E bu sefer ben paylaşıyorum o paylaşıyor bu böyle uzayıp gidiyor. Belli dozajda olması gerek. Kimse kimseyi yargılamamalı paylaşım yaparken. İşte bu sınır çizgisi aşıldığı zaman ilişkiler de zarar görüyor...” (G.17, K-25).

“...ister istemez etkiliyor. Başka düşüncelere açığız diyoruz. Ama o kişi bana göre yanlış düşüncesini dile getirdiğinde yavaş yavaş tartışıp sonra birbirimizi siliyoruz. Daha dün beraberken, sabah okula geldiklerinde selam vermiyorlar. Çünkü gece birisi bir şey paylaşmış, oda ona kızıp küsmüş. Kutuplaşma olmasa bile o insanla aramıza mesafe koyabiliyorum...” (G.28, K-19).

Katılımcıların önemli bir kısmı dijital sosyal mecralardaki nezaket sınırlarını aşan siyasal değer yüklü paylaşımların kişilerin ve grupların birbirlerine yönelik *öfke* ve *nefret duygusu* geliştirmelerine neden olduğu

kanaatindedir. Doğal olarak karşılıklı gelişen bu negatif yöndeki duyguların varlığının insanları birbirinden *uzaklaştırdığı* ve genel bir *toplumsal kutuplaşmaya* doğru evrildiği düşünülmektedir. Cho vd.'lerinin (2016:104) de belirttiği üzere, kişilerin rutin, gönüllü çevrimiçi siyasal temeldeki ifadeleri, siyasal kutuplaşmanın genişlemesine [ve sosyal mesafenin açılmasına] katkıda bulunan önemli bir mekanizmadır.

Daha da ötesine geçildiğinde, katılımcılar arasında nezaket dışı siyasal değer yüklü paylaşımların kendilerindeki yarattığı etkiyi çok daha uç noktalarda yaşayanların öteki'ne yönelik yaklaşımı sosyal mesafenin en uç noktada inşa edilmesine yönelik bir eğilim doğurduğu düşünülmektedir (Grafik-6):

Araştırmaya katılanlara sosyal ağlarda nezaket dışı siyasal içerikli paylaşımlarda bulunan kişiler hakkında *keşke bu insanlarla aynı ülkede veya şehirde yaşamasaydım* dediğiniz hiç oldu mu şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Buna göre, katılımcıların 27.4%'ü *evet, düşündüğünü*, 39.2%'si *bazen düşündüğünü* ifade ederken 33.4%'ü *hiç düşünmediğini* belirtmiştir (Grafik-6). Araştırmanın bu yöndeki nitel verileri de sosyal mecralarda nezaket dışı siyasal içerikli paylaşımların ve tartışmaların kişilerde yarattığı ya da yaratabileceği en uç düzeydeki ötekileştirici ve kutuplaştırıcı etkisine dair örnekler sunmaktadır:

“...her insan yaşanan olaylarla aynı hassasiyeti göstermediğinden dolayı sevince acıya benim sevincim mi benim acım mı düşüncesiyle baktığından dolayı insanların bu konularla ilgili yaptığı paylaşımlar insanları elbette uzaklaştıracaktır. Mısır'da ölen insanlara ağlarken başka yerde ölen insanlara aynı hassasiyeti göstermemek biz ve diğerleri kavramını oluşturur...bu insanlar olsa ne olur olmasa ne olur” (G.12, E-24).

“...tabi ki oldu. Senelerce etnik kimliğinden dolayı ayrımcılığa uğramış, ikincileştirilmiş, ırkçı ifadelerle her an maruz kalan bir insan olarak bu tür paylaşımlarda bulunan hakaret eden, ırkçı ve faşist söylemlerde bulunan birçok durumum oldu ama genellikle şu ifadeyle karşılaşıyorum...bazen keşke bunlarla aynı yer yaşamayıydım dediğim oluyor bunları gördükçe...” (G.32, K-23).

“...çok sevdiğim arkadaşım yorum yazdı altına. Ya bırak bu işleri dedi. Sen mi kurtaracaksın bu ülkeyi olmuş bitmiş bir olay dedi. O an kan beynime sıçradı. Ya dedim bu salak ne diyor? Okumuyor, öğrenmiyor geliyor beni eleştiriyor. O an hiç yapmayacağım şekilde eleştirdim ve Facebook’dan sildim. Konuşmadım. İster istemez nefret duygusu oluşuyor. İçgüdüsel olarak kötü duygular besliyorum...varsın gitsinler istiyorum görmeyeceğim yerlere...” (G.13, K-22).

Söylemlerden anlaşıldığı üzere, nezaket dışı ve rencide edici siyasal değer yüklü paylaşımlar bireylerde *incinme*, *öfke* ve *nefret duygularını* açığa çıkarabilmekte, kişilerin *aynı mekanda birarada yaşamaya dair isteklerini dahi ortadan kaldırebilmektedir*. Kelly vd. (2005) insanların sosyal mecralarda uzlaşmaya çalışmaktan çok tartışmak için çevrimiçi olduklarını ileri sürmüşlerdir. İnternet üzerinden müzakere ve tartışmalar, duygusal yüklü politik veya ihtilafli konularda özellikle belirgindir. Siyasal değer yüklü paylaşımlar da nezaket sınırlarını aştığında kişilerarası ve gruplar arası (çevrimiçi ve çevrimdışı) ötekileştirme pratiklerini pekiştirmekte, karşılıklı nefret duygusunu ortaya çıkararak sosyal mesafenin açılmasına neden olmaktadır ve böylelikle çatışmanın, gerilimin ve kutuplaşmanın kaynağı haline gelebilmektedir.

Sosyal mecralarda siyasal temelde kendini ifade etmenin ve karşıt görüşlere maruz kalmanın ya da fikirsel düzeyde çatışmanın yarattığı ya da yaratabileceği etkilerden birisi *türdeşlik* ya da *benzerlik* eğilimidir. Siyasal fikir düzeyinde *türdeşlik arayışı* (*homophily*) benzer insanlar arasındaki bir iletişimin farklı insanlarla olandan daha yüksek bir oranda gerçekleşmesi ilkesidir (McPherson vd., 2001:416; ayrıca bkz. Grevet vd., 2014). Yani, insanların karşıt veya çatışan fikirlerle karşılaştıklarında türdeş/kendine benzeyen kişilerle sosyal ağlar oluşturma eğiliminde oldukları ve kendine benzemeyenleri elemeye yöneldikleri düşünülmektedir.

Özellikle, çevrimiçi nezaket dışı siyasal içerikler, sahip olunan tutumlarla çatışan görüşlerin dikkate alınma derecesini azaltır (Gervais, 2015:168). Bu noktada ortaya çıkan türdeşlik arayışı, kişilerin etkileşim deneyimlerini ve sosyal dünyalarını sınırlayıcı bir etkiye sahiptir ve onları daha aşırı görüşlere sürükler. Kutuplaşma da bireylerin daha aşırı görüşlere doğru eğilim gösterdiklerinde ortaya çıkar (Yardi ve boyd, 2010:318). Bu yönde Lee vd.'leri (2014) sosyal ağların heterojen yapısının siyaset içerikli tartışmalar yapan kişiler arasında yüksek düzeyde kutuplaşma yaratma potansiyeli taşıdığını ileri sürmüşlerdir (Lee, 2016:58).

Sunstein (2001), insanların zaten kabul ettikleri bakış açılarını aradıklarını (yani kendilerini onaylayıcı bilgiye yöneldiklerini) dolayısıyla da bunun bir kutuplaşma kültürünü körüklediğini iddia etmiştir. Gerçekten de insanlar sosyal mecralarda kendi görüşlerini doğrulayıcı kendine benzer başka kişilerin görüşlerini öğrendikten sonra mevcut siyasal ya da ideolojik fikirlerine daha aşırı bir biçimde [veya partizanca] bağlanma eğiliminde olmaktadır (Yardi ve boyd, 2010:318; bkz. Sunstein, 2008). Cho vd.'lerine (2016:104) göre de dijital ortamlardaki siyasal içerikli ifadeler, paylaşımlar ve tartışmalar, bu fikirleri paylaşan kişinin görüşlerini güçlendirir veya mevcut sahip olunan tutumları daha katı hale getirir. Dolayısıyla, çevrimiçi alandaki ifade kültürü, demokratik müzakereleri teşvik etmek yerine kişilerin politik inançlarını güçlendirmek için daha fazla işlev görmektedir. Bu anlamda çeşitli araştırmalar (bkz. Stroud, 2010; Gruzd ve Roy, 2014; Lee vd., 2014; Lee, 2016; Cho vd., 2016) göstermektedir ki, sosyal mecralarda kişiler siyasal içerikli konularda çatıştıklarında ve buna nezaket dışı söylemler eşlik ettiğinde aslında farklı fikirlerin varlığına vakıf olmaktan ziyade kendi görüşlerini doğrulayıcı fikirlere yönelmekte ve daha partizan bir tutuma sahip olmaktadır. Nezaket dışılığın eşlik ettiği bu aşırı ya da partizan görüş ve tutumlar ise çatışma ve kutuplaşmayı ortaya çıkarmakta ya da var olan kutuplaşmayı daha fazla körüklemekte ve yeniden üretmektedir.

Sonuç

Dijital sosyal paylaşım ortamlarının popüleritesindeki artışla birlikte, bireylerin sosyal ve siyasal konularda çevrimiçi kendilerini ifade etme ve

tartışmalar yapma potansiyeli de hızla artmıştır. Bu iletişim ağlarının veya ortamlarının siyasal temelde anlaşmazlığı ve nezaket dışı iletişimi ne ölçüde kolaylaştırdığı ise önemli bir meseledir. Dijital sosyal paylaşım ağları başlangıçta fikirlerin üretken alış-verişi ve ilişkilerin sürdürülmesi için benzersiz bir alan olarak kabul edilse de son yıllarda bu vaat nezaket dışı siyasal iletişim ve kutuplaşmayla ilgili kaygılarla yer değiştirdi. Zira, modern çevrimiçi bilgi ortamları siyasal değer yüklü gelişigüzel yapılan paylaşımlardan kaynaklanan anlaşmazlıklarla veya çatışmalarla doludur.

Araştırmanın nicel ve nitel verileri göstermektedir ki, kişilerin birbirini algılamasında temel referans kaynağı olarak kabul edilen dijital sosyal mecralar üzerinden yapılan siyasal içerikli paylaşımlar kişilerarası ilişkilerin biçimlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bulgulara göre, bu mecraların sunduğu olanaklar geniş kitleler arasında siyasal içerikli paylaşım yapmayı, tartışmayı ve müzakereyi teşvik etme potansiyeline sahiptir. Ancak, bu tür paylaşımlar ve tartışmalar her zaman rasyonel değildir. Sosyal mecralar üzerinden gerçekleşen tartışmalar, rahatsız edici, rencide edici yorumlar ya da cevaplar şeklinde nezaket dışı bir hal alabilmektedir. Katılımcılar arasında sosyal mecralarda yapılan siyasal değer yüklü paylaşımlardan ötürü tartışma yaşayanların deneyimleri karşılıklı bir olumsuz *etiketlenme* veya *maruz kalma* durumuna işaret etmektedir. Kişilerin hem kendi paylaşımları hem de başkalarının paylaşımları üzerinden bir tartışmaya müdahil olma durumu çatışmanın veya gerilimin bir başlangıcı olarak ortaya çıkmakta ve en nihayetinde kişilerarası karşılıklı olumsuz duyguların açığa çıkmasına neden olabilmektedir. Bu anlamda, çevrimiçi iletişimin sunduğu kısıtlamasız ifade olanakları yüz yüze etkileşimlerden çok daha fazla nezaket dışı davranışlarla sonuçlanabilmektedir.

Dijital sosyal mecralarda küçümseyici, alay edici ya da rencide edici nezaket dışı siyasal içerikli paylaşımlara maruz kalma durumu kişilerde birtakım tepkiler doğmasına neden olabilmektedir. Verilere göre, nezaket dışı algılanan siyasal değer yüklü paylaşımlar ve yorumlar karşısında tepki vermediğini ifade edenlerin tutumları çoğunlukla *zoraki bir görmezlikten gelme* veya *içe atma eylemine* işaret etmektedir. Katılımcıların önemli bir kısmının söylemleri ise nezaket dışı paylaşımlara ve yorumlara yönelik tepki vermenin daha çok bir *zorunluluk* gibi algılandığını, aynı şekilde karşılık verilmesi gereken bir durum olarak düşünüldüğünü ve bunun

sonrasında *öfke* ve *hakarete dönüştüğünü* göstermektedir. Bazı katılımcıların da düşünce ve görüşlerini rencide edici olarak algıladıkları siyasal içerikli paylaşımları yapanlara yönelik tepkileri çoğunlukla sosyal mecralardaki arkadaş *takibini bırakma* ve *gizlemekle* sınırlı kalmaktadır. Daha sert bazı söylemlerde nezaket dışı türden paylaşımlara yönelik tepki verme biçimi olarak çoğunlukla *arkadaş listesinden çıkarma*, *silme* ya da *engelleme* eylemi ön plana çıkmaktadır. Kişilerin kendi görüşlerine uymayan gönderileri gizleme, kendi inançlarına meydan okuyan paylaşım yapanları arkadaşlıktan çıkartma veya engelleme davranışları, *seçici bir kaçınmaya* karşılık gelmektedir. Bu eylemler, gelecekte istenmeyen paylaşımları ve kişileri otomatik olarak filtrelemeye ve sıkı kontrol edilen *bilgi ekolojileri* yaratmaya dönüşebilir. Bu da karşıt fikirlere, tutumlara ve inançlara sahip kişiler ve gruplar arasındaki sosyal mesafenin gerek çevrimiçi gerekse çevrimdışı gündelik hayatta giderek açılmasına neden olabilmektedir.

Nitekim, nezaket dışı siyasal içerikli paylaşımları ve yorumları hiçbir şekilde kabul edilemez ve katlanılamaz bulan katılımcılar paylaşımı yapan kişilerle hem sosyal medya üzerinden arkadaşlıklarını sonlandırma gereği hissetmekte hem de *gündelik hayatta yüz yüze ilişkilerini de tamamen kopartma* ihtiyacı duymaktadırlar. Böylelikle, nezaket dışı siyasal değer yüklü paylaşımlar kişilerarası ilişkilerin *geçici* ya da *kalıcı* bir biçimde bozulmasına ya da sekteye uğramasına neden olmaktadır. Ayrıca, sosyal mecralar üzerinden yapılan nezaket dışı paylaşımların yarattığı negatif duygular *çok yakın ilişkide olunan dostlukların* ve hatta *yakın akrabalık ilişkilerinin dahi sonlandırılmasına* kadar gidebilmektedir. Nezaket dışı paylaşımlar, yorumlar ve tartışmalar kişilerarası (çevrimiçi ve çevrimdışı) gündelik ilişkileri doğrudan etkilemektedir. Dolayısıyla, bu türden nezaket dışılıklar insanların zihinlerindeki var olan birtakım önyargıları veya kalıpyargıları gündelik ilişkilerine sirayet ettirmelerine ve dolayısıyla *ötekileştirici* ya da *dışlayıcı* birtakım davranış kalıpları geliştirmelerine neden olabilmektedir.

Böyle bir bağlamda, sosyal paylaşım ağları aracılığıyla gerçekleşen siyasal iletişimin kutuplaşma eğilimini güçlendirmesi muhtemeldir, çünkü bu platformlar insanların kendilerini ifade etmeleri, yoğun siyasal içerikli tartışmalarda bulunmaları ve son derece nezaket dışı olabilecek bilgi ve mesajları paylaşımları için olanaklar sağlamaktadır. Ayrıca, araştırmanın

bulgularına göre, siyasal değer yüklü paylaşımlar nezaket sınırlarını aştığında bireylerde incinme, öfke ve nefret duygularını açığa çıkarabilmekte ve kişilerin *aynı mekanda birarada yaşamaya dair isteklerini dahi ortadan kaldırmaktadır*. Bu durum çoğu zaman bireylerarası olumlu temasın ve müzakerenin kesintiye uğramasına neden olmakta ve potansiyel olarak kişilerarası ve gruplar arası ötekileştirme pratiklerini harekete geçirmektedir. Sonuçta tüm bu süreçler karşılıklı nefret duygusunu ortaya çıkararak *sosyal mesafenin açılmasına* neden olabilmektedir.

Aslında, sosyal mecralarda kişiler siyasal içerikli konularda çatıştıklarında farklı fikirlerin varlığına vakıf olmaktan ziyade kendi görüşlerini doğrulayıcı fikirlere yönelmekte ve mevcut siyasal ya da ideolojik fikirlerine *daha aşırı bir biçimde [veya partizanca]* bağlanma eğilimindedir. Kişiler, bu aşırı veya partizanca tutumlarının sonucunda çeşitli önyargı ve kalıpyargılarla hareket ettiklerinde herhangi bir tartışma konusunun ya da gündemin tüm boyutlarına dair kapsamlı bir bilgi edinme ve düşünme sürecinden mahrum kalmaktadır. Bu partizan görüş ve tutumlar politik söylemlerin sertleşmesine ve *kutuplaşmayı ortaya çıkarmakta* ya da var olan kutuplaşmayı daha fazla körüklemekte ve *yeniden üretmektedir*. Lee'ye (2016:59) göre, bu durum çevrimiçi politik tartışmalara katılan herkesin bu ortamlarda kışkırtıcılık yapacağı anlamına gelmez. Ancak, bu ortamlarda yeterince kişi hiddetlendiğinde ve kışkırtmada bulunduğu bundan kişilerin etkilenmemesi de o kadar kolay değildir.

Sosyal mesafenin açılması ve kutuplaşmanın yeniden-üretimi bireylerin ve toplumun düşünme potansiyelini daraltmakta, toplumsal gerçekliklerin yanlı bir bakış açısından yorumlanmasına neden olmakta ve mevcut toplumsal nesnel koşulların kavranmasını problemlile hale getirmektedir. Bu karşıt kutuplar, uzlaşma yanlısı ılımlı noktalarda yer alanları da bir şekilde etkilemekte, dolayısıyla onların ya sosyal ve siyasal konulara ilişkin kendilerini ifade etmekten veya tartışmaya girmekten uzak durmalarına neden olmakta ya da yaygın bir şekilde nezaket dışı söylemleri model olarak çatışmacı bir konum benimsemelerine yol açmaktadır. Bu anlamda, sosyal paylaşım ağları politik dışavurum ve tartışmalar için gitikçe daha önemli alanlara dönüştüğü ölçüde nezaket dışılığa, gerilime, çatışmaya ya da kutuplaşmaya dair endişeler daha güçlü hale gelebilmektedir.

EXTENDED ABSTRACT

**Young Generation and The Digital Face of Othering:
Uncivil Politically Value-laden Posts and
Polarization**

*

Serdar Ünal

Aydın Adnan Menderes University

Today, with the increase in the popularity of digital social media environments, the potential for individuals to participate in online social and political discussions has also increased rapidly. However, modern online information environments are filled with disagreements arising from arbitrarily shared politically value-laden posts. The fundamental dynamic of the research is the question of dissemination of politically value-laden posts which are mostly uncivil such as provocative, aggressive, insulting, libelous comments or discourses that have othering effect and its reflection on online and offline daily relationships among younger individuals. Indeed, it has been aimed at examining the degree to which politically value-laden online posts of youths, studying at tertiary level, often that go beyond the limits of civil comments or discourses contributes to counterparty alienation and to otherizing process or to the production (or reproduction) of a general social-political polarization climate.

An explanatory, descriptive and interpretive analysis was carried out by presenting field data collected through quantitative and qualitative methods. Questionnaires and in-depth interviewing techniques were used as data collection tools. In the context of quantitative research, the universe of the research was accepted as undergraduate and graduate students between the ages of 18-29 who study at Ege University, Dokuz Eylül University, Yaşar University and Adnan Menderes University. A total of 978 valid survey data were taken into consideration and analyzed. Also, in-depth interviews were conducted through a semi-structured interview form with a total of 57 people.

According to findings, politically value-laden posts and discussions in digital social circles can become uncivil. The involvement of people in an online political debate can be the beginning of a conflict or tension and can ultimately lead to the emergence of interpersonal negative feelings. In this sense, unrestricted expression possibilities offered by online communication can result in much more uncivil behavior than face-to-face interactions. Users who exposed to uncivil posts such as sardonic, derisive, insulting or offensive messages or comments give some reactions in various ways.

Politically value-laden posts lead to temporary or permanent disruption of interpersonal relationships. In addition, the negative emotions created by uncivil politically value-laden posts can lead to the termination of very close friendships and even close kinship relationships. Uncivil politically value-laden posts through digital social networks directly affects the (online and offline) everyday relationships of individuals and leads to the practice of othering. Uncivil posts, comments and discourses create some prejudices or stereotypes and thus transforms into exclusionary behavioral patterns.

In such a context, it is likely that political communication through social networks will strengthen the polarization. Because these platforms provide opportunities for people to express themselves, to engage in intense political debates, and to share information and messages that can be extremely uncivil. Uncivil politically value-laden posts can lead to individuals being hurt and angry. Also, these uncivil discourses can cause hate feelings, and people may not even have the will to live in the same place. This often leads to disruption of contacts and negotiations between people and potentially stimulates interpersonal and inter-group prejudice mechanisms. As a result, all these processes can reveal mutual feeling of hatred and increase social distance between people.

When people are confronted with politically motivated conflicts and when they are exposed to uncivil discourses, they are often more likely to consider the ideas that confirm their own views, rather than to accept the existence of different ideas, and have a more extreme or partisan attitude. These extreme views and attitudes lead to conflict and polarization or reproduce the existing polarization more and more. According to Lee (2016:

59), this does not mean that everyone involved in the online political debate will be provocative in these environments. However, it is not so easy for people not to be affected when there is enough rage and provocation in these environments. The re-production of polarization limits the potential of individuals to think, causing the social realities to be interpreted from a biased point of view and making the understanding of existing social conditions problematic. These opposing poles also affect people who are moderate. This leads them to either stay away from expressing their opinions about social political issues, or to adopt a confrontational position by modeling widespread uncivil discourses. In this sense, worries about incivility, tension, conflict or polarization may become stronger as social networks become more and more important areas for political expression and debate.

Kaynakça/References

- Anderson, A. A., Brossard, D., Scheufele, D. A., Xenos, M. A. ve Ladwig, P. (2014). The “nasty effect”: Online incivility and risk perceptions of emerging technologies. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 19(3), 373-387. <https://dx.doi.org/10.1111/jcc4.12009>
- Bakshy, E., Messing, S. ve Adamic, L. A. (2015). Exposure to ideologically diverse news and opinion on Facebook. *Science*, 348(6329), 1130–1132. <https://dx.doi.org/10.1126/science.aaa1160>
- Barnidge, M. (2015). The role of news in promoting political disagreement on social media. *Computers in Human Behavior*, (52), 211-218. <https://dx.doi.org/10.1016/j.chb.2015.06.011>
- Bevan, J. L., Ang, P. C. ve Fearn, J. B. (2014). Being unfriended on Facebook: An application of expectancy violation theory. *Computers in Human Behavior*, (33), 171-178. <https://dx.doi.org/10.1016/j.chb.2014.01.029>
- Bevan, J. L., Pfyf, J. ve Barclay, B. (2012). Negative emotional and cognitive responses to being unfriended on Facebook: An exploratory study. *Computers in Human Behavior*, (28), 1458–1464. <http://dx.doi.org/10.1016/j.chb.2012.03.008>
- Binder, J., Howes, A. ve Sutcliffe, A. (2009). The problem of conflicting social spheres: effects of network structure on experienced tension in

- social network sites. In *Proceedings of the SIGCHI conference on human factors in computing systems* (pp. 965-974). ACM.
- Blom, R., Carpenter, S., Bowe, B. J. ve Lange, R. (2014). Frequent contributors within US newspaper comment forums: an examination of their civility and information value. *American Behavioral Scientist*, 58(10), 1314-1328. <http://dx.doi.org/10.1177/0002764214527094>
- Bode, L. (2017). Gateway Political Behaviors: The Frequency and consequences of low-cost political engagement on social media. *Social Media+Society*, 3(4),1-10. <http://dx.doi.org/10.1177/2056305117743349>
- Bode, L.; Edgerly, S.; Sayre, B.; Vraga, E. K. ve Shah, D. V. (2013) Digital democracy, in E. Scharrer (Ed.), *The International Encyclopedia of Media Studies*, (pp. 505–524), Blackwell.
- Borah, P. (2013). Interactions of news frames and incivility in the political blogosphere: Examining perceptual outcomes. *Political Communication*, 30(3), 456-473. <http://dx.doi.org/10.1080/10584609.2012.737426>
- Brooks, D. J. ve Geer, J. G. (2007). Beyond negativity: The effects of incivility on the electorate. *American Journal of Political Science*, 51(1), 1–16. <https://dx.doi.org/10.1111/j.1540-5907.2007.00233.x>
- Brundidge, J. (2010). Encountering “Difference” in the contemporary public sphere: The contribution of the internet to the heterogeneity of political discussion networks. *Journal of Communication*, 60(4), 680–700. <https://dx.doi.org/10.1111/j.1460-2466.2010.01509.x>
- Chen, M. G. ve Lu, S. (2017). Online political discourse: Exploring differences in effects of civil and uncivil disagreement in news website comments. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 61(1), 108-125. <https://dx.doi.org/10.1080/08838151.2016.1273922>
- Cho, J., Ahmed, S., Keum, H., Choi, Y. J. ve Lee, J. H. (2016). Influencing myself: Self-reinforcement through online political expression. *Communication Research*, 45(1), 83-111. <https://dx.doi.org/10.1177/0093650216644020>
- Cicchirillo, V., Hmielowski, J. ve Hutchens, M. (2015). The mainstreaming of verbally aggressive online political behaviors. *Cyberpsychology, Behavior, And Social Networking*, 18(5), 253-259. <https://dx.doi.org/10.1089/cyber.2014.0355>

- Coe, K., Kenski, K. ve Rains, S. A. (2014). Online and uncivil? Patterns and determinants of incivility in newspaper website comments. *Journal of Communication*, 64(4), 658–679. <https://dx.doi.org/10.1111/jcom.12104>
- Delli Carpini, M. X., Cook, F. L. ve Jacobs, L. R. (2004). Public deliberation, discursive participation, and citizen engagement: A review of the empirical literature. *Annual Reviews of Political Science*, 7, 315–344. <https://dx.doi.org/10.1146/annurev.polisci.7.121003.091630>
- Esteban, J. ve Schneider, G. (2008). Polarization and conflict: Theoretical and empirical issues. *Journal of Peace Research*, 45(2), 131-141. <https://dx.doi.org/10.1177/0022343307087168>
- Festinger, L. (1962). *A theory of cognitive dissonance*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Gearhart, S. ve Zhang, W. (2015). “Was it something I said?” “No, it was something you posted!” A study of the spiral of silence theory in social media contexts. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 18(4), 208–213. <https://dx.doi.org/10.1089/cyber.2014.0443>
- Gervais, B. T. (2015). Incivility online: Affective and behavioral reactions to uncivil political posts in a web-based experiment. *Journal of Information Technology & Politics*, 12(2), 167-185. <https://doi.org/10.1080/19331681.2014.997416>
- Grevet, C., Terveen, L. G. ve Gilbert, E. (2014). *Managing political differences in social media*. (pp.1400-1408). 17th ACM Conference on Computer Supported Cooperative Work & Social Computing, Baltimore, MD. <https://dx.doi.org/10.1145/2531602.2531676>
- Gruzd, A. ve Roy, J. (2014). Investigating political polarization on Twitter: A Canadian perspective. *Policy & Internet*, 6(1), 28-45. <https://doi.org/10.1002/1944-2866.POI354>
- Guerra, P. H. C., Meira Jr, W., Cardie, C. ve Kleinberg, R. (2013). A measure of polarization on social media networks based on community boundaries. In *ICWSM*. pp.215-224.
- Hampton, K. N., Rainie, L., Lu, W., Dwyer, M., Shin, I. ve Purcell, K. (2014). *Social media and the “spiral of silence.”* Washington, DC: Pew Research Center.
- Himmelboim, I., McCreery, S. ve Smith, M. (2013). Birds of a feather tweet together: Integrating network and content analyses to examine

- cross' ideology exposure on Twitter. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 18(2), 40–60. <https://dx.doi.org/10.1111/jcc4.12001>.
- Hmielowski, J. D., Hutchens, M. J. ve Cicchirillo, V. J. (2014). Living in an age of online incivility: Examining the conditional indirect effects of online discussion on political flaming. *Information, Communication & Society*, 17(10), 1196-1211. <https://dx.doi.org/10.1080/1369118X.2014.899609>
- Hutchens, M. J., Cicchirillo, V. J. ve Hmielowski, J. D. (2015). How could you think that?!?!: Understanding intentions to engage in political flaming. *New Media & Society*, 17(8), 1201-1219. <https://dx.doi.org/10.1177/1461444814522947>
- Hwang, H., Kim, Y. ve Huh, C. U. (2014). Seeing is believing: Effects of uncivil online debate on political polarization and expectations of deliberation. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 58(4), 621-633. <https://dx.doi.org/10.1080/08838151.2014.966365>
- John, N. A. ve Dvir-Gvirsman, S. (2015). "I don't like you any more": Facebook unfriending by Israelis during the Israel–Gaza conflict of 2014. *Journal of Communication*, 65(6), 953-974. <https://dx.doi.org/10.1111/jcom.12188>
- Kelly, J., Fisher, D. ve Smith, M. (2005). Debate, division, and diversity: Political discourse networks in USENET newsgroups. *Second Conference on Online Deliberation: Design, Research, and Practice* (DIAC 05), Stanford University, Palo Alto, CA.
- Kenski, K., Coe, K. ve Rains, S. A. (2017). Perceptions of uncivil discourse online: An examination of types and predictors. *Communication Research*, 3, 1-20. <https://dx.doi.org/10.1177/0093650217699933>
- Kim, Y., Hsu, S.-H. ve Gil de Zúniga, H. (2013). Influence of social media use on discussion network heterogeneity and civic engagement: The moderating role of personality traits. *Journal of Communication*, 63(3), 498-516. <http://dx.doi.org/10.1111/jcom.12034>.
- Lane, D. S., Kim, D. H., Lee, S. S., Weeks, B. E. ve Kwak, N. (2017). From online disagreement to offline action: How diverse motivations for using social media can increase political information sharing and catalyze offline political participation. *Social Media + Society*, 3(3):1-14. <https://dx.doi.org/10.1177/2056305117716274>

- Lee, F. L. (2016). Impact of social media on opinion polarization in varying times. *Communication and the Public*, 1(1), 56-71. <https://dx.doi.org/10.1177/2057047315617763>
- Lee, J. K., Choi, J., Kim, C. ve Kim, Y. (2014). Social media, network heterogeneity, and opinion polarization. *Journal of communication*, 64(4), 702-722. <https://dx.doi.org/10.1111/jcom.12077>
- Lee, C. S., & Ma, L. (2012). News sharing in social media: The effect of gratifications and prior experience. *Computers in Human Behavior*, 28(2), 331-339. <https://dx.doi.org/10.1016/j.chb.2011.10.002>
- Li, Z., ve Tang, X. (2012). Group polarization: connecting, influence and balance, a simulation study based on hopfield modeling. In *Pacific Rim International Conference on Artificial Intelligence* (pp.710-721). Springer, Berlin, Heidelberg.
- Lopez, M. G. ve Ovaska, S. (2013). *A look at unsociability on Facebook*. 27th International BCS Human Computer Interaction Conference, London.
- Lu, Y. ve Gall Myrick, J. (2016). Cross-cutting exposure on Facebook and political participation. *Journal of Media Psychology*, 28(3), 100-110. <https://dx.doi.org/10.1027/1864-1105/a000203>
- Mackie, D. M., Devos, T. ve Smith, E. R. (2000). Intergroup emotions: Explaining offensive action tendencies in an intergroup context. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79(4), 602-616.
- Madden, M. (2012). Privacy management on social media sites. <http://pewinternet.org/Reports/2012/Privacy-management-on-social-media.aspx>.
- Marwick, A. E. ve boyd, d. (2011). I tweet honestly, I tweet passionately: Twitter users, context collapse, and the imagined audience. *New Media and Society*, 13(1), 114-133. <https://dx.doi.org/10.1177/1461444810365313>
- McPherson, M., Smith-Lovin, L. ve Cook, J. M. (2001). Birds of a feather: Homophily in social networks. *Annual review of sociology*, 27, 415-444. <https://dx.doi.org/10.1146/annurev.soc.27.1.415>
- Middaugh, E., Bowyer, B. ve Kahne, J. (2017). U suk! participatory media and youth experiences with political discourse. *Youth & Society*, 49(7), 902-922. <https://dx.doi.org/10.1177/0044118X16655246>

- Morales, A. J., Borondo, J., Losada, J. C. ve Benito, R. M. (2015). Measuring political polarization: Twitter shows the two sides of Venezuela. *Chaos: An Interdisciplinary Journal of Nonlinear Science*, 25(3), 1-10. <https://dx.doi.org/10.1063/1.4913758>
- Muddiman, A. R. (2013). *The instability of incivility: How news frames and citizen perceptions shape conflict in American politics* (Doctoral dissertation). The University of Texas at Austin.
- Mutz, D. C. (2015). *In-your-face politics: The consequences of uncivil media*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Mutz, D. C. (2007). Effects of “in-your-face” television discourse on perceptions of a legitimate opposition. *American Political Science Review*, 101(4), 621–635. <https://dx.doi.org/10.1017/S000305540707044X>
- Mutz, D. C. ve Mondak, J. J. (2006). The workplace as a context for cross-cutting political discourse. *Journal of Politics*, 68(1), 140–155. <https://dx.doi.org/10.1111/j.1468-2508.2006.00376.x>.
- Mutz, D. C. ve Reeves, B. (2005). The new videomalaise: Effects of televised incivility on political trust. *American Political Science Review*, 99(1), 1-15. <https://dx.doi.org/10.1017/S0003055405051452>
- O’Sullivan, P.B. ve Flanagin, A.J. (2003) Reconceptualizing ‘flaming’ and other problematic messages. *New Media & Society* 5(1), 69–94. <https://dx.doi.org/10.1177/1461444803005001908>
- Papacharassi, Z. (2012). Without you, I’m nothing: Performances of the self on Twitter. *International Journal of Communication*, 6, 1989–2006.
- Papacharissi, Z. (2004). Democracy online: Civility, politeness, and the democratic potential of online political discussion groups. *NewMedia & Society*, 6(2), 259–283. <https://dx.doi.org/10.1177/1461444804041444>
- Mitchell, A., Gottfried, J., Kiley, J. Ve Matsa, K. E. (2014). Political polarization & media habits. *Pew Research Center*, 21.
- Peña, J. ve Brody, N. (2014). Intentions to hide and unfriend Facebook connections based on perceptions of sender attractiveness and status updates. *Computers in Human Behavior*, 31, 143-150. <https://dx.doi.org/10.1016/j.chb.2013.10.004>
- Rainie, L. ve Smith, A. (2012) Social networking sites and politics, Washington, D.C.: *Pew Internet & American Life Project*, 12.
- Rains, S. A., Kenski, K., Coe, K., ve Harwood, J. (2017). Incivility and political identity on the internet: Intergroup factors as predictors of

- incivility in discussions of news online. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 22(4), 163-178. <https://dx.doi.org/10.1111/jcc4.12191>
- Rowe, I. (2015). Civility 2.0: A comparative analysis of incivility in online political discussion. *Information, Communication & Society*, 18(2), 121-138. <https://dx.doi.org/10.1080/1369118X.2014.940365>
- Rowe, I. (2013). Online political discussions tend to be less civil when the participants are anonymous. *LSE American Politics and Policy (USAPP) Blog*. <http://blogs.lse.ac.uk/usappblog/2013/09/28/online-political-discussions-civility/>
- Roy, J. (2012). Social media's democratic paradox: Lessons from Canada. *European Journal of ePractice*, 16, 5-15.
- Rösner, L., Winter, S. ve Krämer, N. C. (2016). Dangerous minds? Effects of uncivil online comments on aggressive cognitions, emotions, and behavior. *Computers in Human Behavior*, 58, 461-470. <https://dx.doi.org/10.1016/j.chb.2016.01.022>
- Ruiz, C., Domingo, D., Micó, J. L., Díaz-Noci, J., Meso, K., ve Masip, P. (2011). Public sphere 2.0? The democratic qualities of citizen debates in online newspapers. *International Journal of Press/Politics*, 16(4), 463-487. <https://dx.doi.org/10.1177/1940161211415849>
- Santana, A. D. (2014). Virtuous or vitriolic: The effect of anonymity on civility in online newspaper reader comment boards. *Journalism Practice*, 8(1), 18-33. <https://dx.doi.org/10.1080/17512786.2013.813194>
- Schwarz, O. ve Shani, G. (2016). Culture in mediated interaction: Political defriending on Facebook and the limits of networked individualism. *American Journal of Cultural Sociology*, 4(3), 385-421. <https://dx.doi.org/10.1057/s41290-016-0006-6>
- Shandwick, W. (2013). Civility in America 2013. www.webershandwick.com
- Sibona, C. (2014). Unfriending on Facebook: Context collapse and unfriending behaviors. 47th Hawaii International Conference on System Sciences (HICSS), <http://ieeexplore.ieee.org/stamp/stamp.jsp?tp=&arnumber=6758811>
- Sibona, C. (2013). Facebook fallout: Future contact avoidance after being unfriended on facebook. In *System Sciences (HICSS)*, 2013 46th Hawaii International Conference on (pp. 3272-3281). IEEE.

- Sibona, C. ve Walczak, S. (2011). Unfriending on facebook: Friend request and online/offline behavior analysis. 44th Hawaii International Conference on System Sciences, 44, 1–10.
- Skoric, M. M., Zhu, Q. ve Lin, J. H. T. (2018). What predicts selective avoidance on social media? A study of political unfriending in Hong Kong and Taiwan. *American Behavioral Scientist*, p.1-19. <https://dx.doi.org/10.1177/0002764218764251>
- Smith, P., Phillips, T. L. ve King, R. D. (2010). *Incivility: The rude stranger in everyday life* (1st ed.). UK: Cambridge University Press.
- Sobieraj, S. ve Berry, J. M. (2011). From incivility to outrage: Political discourse in blogs, talk radio, and cable news. *Political Communication*, 28(1), 19-41. <https://dx.doi.org/10.1080/10584609.2010.542360>
- Stroud, N. J. (2010). Polarization and partisan selective exposure. *Journal of Communication*, 60(3), 556–576. <https://dx.doi.org/10.1111/j.1460-2466.2010.01497.x>
- Sunstein, C. (2009). *Going to extremes*. UK: Oxford University Press.
- Sunstein, C. (2008). The law of group polarization. In J. S. Fishkin & P. Laslett (Eds.), *Debating deliberative democracy* (pp. 80-101). Cambridge, MA: Blackwell.
- Sunstein, C. R. (2001). *Republic.com*. Princeton, NJ: Princeton Uni. Press.
- Taber, C. S. ve Lodge, M. (2006). Motivated skepticism in the evaluation of political beliefs. *American Journal of Political Science*, 50(3), 755–769. <https://dx.doi.org/10.1111/j.1540-5907.2006.00214.x>.
- Thorson, K. (2014). Facing an uncertain reception: young citizens and political interaction on Facebook. *Information, Communication & Society*, 17(2), 203–216. <https://dx.doi.org/10.1080/1369118X.2013.862563>
- Tucker, J., Guess, A., Barberá, P., Vaccari, C., Siegel, A., Sanovich, S., ... ve Nyhan, B. (2018). *Social media, political polarization, and political disinformation: A review of the scientific literature*. Hewlett Foundation.
- Upadhyay, S.R. (2010). Identity and impoliteness in computer-mediated reader responses. *Journal of Politeness Research* 6(1), 105–127. <https://doi.org/10.1515/jplr.2010.006>
- Ünal, S. (2017) Kişilerarası gönüllü dijital gözetim ve gençlik: Gündelik ilişkilere yansımaları bağlamında siyasal ve dinsel kimliklerin ifşası, *itobiad*, 6(5): 2546-2573, ISSN: 2147-1185.

- Valentino, N. A., Hutchings, V. L., Banks, A. J. ve Davis, A. K. (2008). Is a worried citizen a good citizen? Emotions, political information seeking, and learning via the Internet. *Political Psychology*, 29(2), 247–273. <https://dx.doi.org/10.1111/j.1467-9221.2008.00625.x>
- Winter, S., Metzger, M. J. ve Flanagin, A. J. (2016). Selective use of news cues: A multiple- motive perspective on information selection in social media environments. *Journal of Communication*, 66(4), 669-693. <https://dx.doi.org/10.1111/jcom.12241>
- Wojcieszak, M. ve Price, V. (2010). Bridging the divide or intensifying the conflict? How disagreement affects strong predilections about sexual minorities. *Political Psychology*, 31(3), 315–339. <https://dx.doi.org/10.1111/j.1467-9221.2009.00753.x>
- Yang, J., Barnidge, M., ve Rojas, H. (2017). The politics of “Unfriending”: User filtration in response to political disagreement on social media. *Computers in Human Behavior*, 70, 22-29. <https://dx.doi.org/10.1016/j.chb.2016.12.079>
- Yardi, S. ve boyd, D. (2010). Dynamic debates: An analysis of group polarization over time on Twitter. *Bulletin of Science, Technology & Society*, 30(5), 316–327. <https://dx.doi.org/10.1177/0270467610380011>
- Zimmerman, A. G. ve Ybarra, G. J. (2016). Online aggression: The influences of anonymity and social modeling. *Psychology of Popular Media Culture*, 5(2), 181-193. <http://dx.doi.org/10.1037/ppm0000038>

Kaynakça Bilgisi / Citation Information

Ünal, S. (2018). Genç nesilde ötekileştirmenin dijital yüzü: Nezaket dışı siyasal değer yüklü paylaşımlar ve kutuplaşma. *OPUS–Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(15), 1812-1866. DOI: 10.26466/opus.430747